

Motivi češke narodne književnosti u bajkama Božene Němcové

Rađa, Paola

Master's thesis / Diplomski rad

2021

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Rijeka, Faculty of Teacher Education / Sveučilište u Rijeci, Sveučilište u Rijeci, Učiteljski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:189:239399>

Rights / Prava: [In copyright / Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-05-19**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the University of Rijeka, Faculty of Teacher Education - FTERI Repository](#)

SVEUČILIŠTE U RIJECI
UČITELJSKI FAKULTET U RIJECI

Paola Rađa
Motivi češke narodne književnosti u bajkama Božene Němcové
DIPLOMSKI RAD

Rijeka, 2021.

SVEUČILIŠTE U RIJECI
UČITELJSKI FAKULTET U RIJECI
Integrirani preddiplomski i diplomski sveučilišni Učiteljski studij

Motivi češke narodne književnosti u bajkama Božene Němcové
DIPLOMSKI RAD

Predmet: Dječja književnost
Mentorica: izv. prof. dr. sc. Maja Verdonik
Studentica: Paola Rađa
Matični broj: 0299010613

U Rijeci,
srpanj 2021.

ZAHVALA I POSVETA

Ovim putem želim zahvaliti svojoj mentorici izv. prof. dr. sc. Maji Verdonik na pomoći i savjetima i podršci pri pisanju ovog diplomskog rada. Također, želim zahvaliti svojim roditeljima koji su uvijek uz mene i koji me podržavaju u svim projektima u životu. Ovaj rad posvećujem svojoj profesorici češkog jezika, gospođi Snježani Herceg, koja me uvela u svijet češkog jezika i češke književnosti.

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

Izjavljujem i svojim potpisom potvrđujem da sam diplomski rad izradila samostalno, uz preporuke i savjetovanje s mentoricom. U izradi rada pridržavala sam se Uputa za izradu diplomskog rada i poštovala odredbe Etičkog kodeksa za studente/studentice Sveučilišta u Rijeci o akademskom poštenju.

Paola Rađa

SAŽETAK

U ovom radu književnoteoretskim pristupom analiziraju se odabrane bajke češke spisateljice Božene Němcové kao i odabrane češke narodne legende. Istražuje se povezanost motiva čeških narodnih legendi u bajkama Božene Němcové. Također, prikazuje se i društveno-povijesno okruženje u kojem je autorica stvarala, a koje ima značaju ulogu u njenom životu i cjelokupnom stvaralaštvu. Spisateljica je inspiraciju crpila iz narodne književnosti te se kao nacionalna preporoditeljica borila za očuvanje češkog jezika i kulture. U radu se navode i suvremene adaptacije njenih djela te primjena njenih djela u razrednoj nastavi.

Ključne riječi: Božena Němcová, češke narodne legende, češka književnost

ABSTRACT

This paper presents the analysis of the selected fairy-tales written by the Czech author Božena Němcová and the selected Czech folk tales. Moreover, in this paper the connection of motives between Czech folk tales and Božena Němcová's fairy-tales has been researched. Apart from her literary work, the historical and cultural aspects in which she lived and created were given since they play a major role in her life and work. The author had used Czech national literature as an inspiration for her literary works and as a national revival she strived to preserve Czech language and culture. In this paper there are mentioned modern adaptations of her literary work and their implementation in primary school curriculum.

Keywords: Božena Němcová, Czech folk tales, Czech literature

SADRŽAJ

1.	UVOD	1
2.	BOŽENA NĚMCOVÁ.....	2
2.1.	Životopis Božene Němcové	2
2.2.	Češki narodni preporod i utjecaj Božene Němcové	4
2.2.1.	Dječja književnost u vrijeme češkog narodnog preporoda	6
2.3.	Književna djela Božene Němcové	6
2.4.	Glavne karakteristike stvaralaštva Božene Němcové.....	9
2.5.	Roman <i>Bakica (Babička)</i>	12
2.6.	Česká televize o Boženi Němcovoj.....	13
3.	BAJKE.....	16
3.1.	Bajka kao književna vrsta.....	16
3.2.	Bajka u dječjoj književnosti	17
3.3.	Motivi i struktura u narodnim bajkama	19
3.4.	Specifičnosti čeških bajki.....	20
4.	LEGENDE.....	22
4.1.	Legenda kao književna vrsta	22
4.2.	Legende u češkoj narodnoj tradiciji i dječjoj književnosti.....	23
5.	BAJKE BOŽENE NĚMCOVÉ	25
5.1.	<i>O tri brata (O třech bratřích)</i>	25
5.2.	<i>O trima sestrama (O třech sestrách)</i>	27
5.3.	<i>O zlatnom kolovratu (O zlatém kolovrátku)</i>	29
5.4.	<i>O Popeljugi (O Popelce)</i>	31
5.5.	<i>Tri zlatna pera (Tři zlaté péra)</i>	34

5.6.	<i>Vragov šogor (Čertův švagr)</i>	36
5.7.	<i>Vrag i Káča (Čert a Káča)</i>	37
5.8.	<i>O bistroj princezi (O chytré princezně)</i>	40
5.9.	<i>Princ Bajaja</i>	42
5.10.	<i>Dvanaest mjeseci</i>	44
6.	ČEŠKE NARODNE LEGENDE	47
6.1.	Legende <i>O životu starih Čeha (Příchod Čechů, Život starých Čechů)</i>	47
6.2.	<i>Smrt i pogreb praoca Čecha (Smrt a pohřeb praotce Čecha)</i>	48
6.3.	<i>Oldřich i Božena</i>	49
6.4.	<i>Krokove kćeri (Krokovy dcery)</i>	50
6.5.	<i>O prvoj kneginji Libuši, njenom blagu i o zlatnoj kolijevci (O první kněžně Libuši, jejích pokladech a o zlaté kolébce)</i>	52
6.6.	<i>Svatopluk i njegovi sinovi (Svatopluk a jeho synové)</i>	53
6.7.	<i>Sveti Prokop (Svatý Prokop)</i>	54
6.8.	<i>O graditelju Karlovog mosta (O staviteli Karlova mostu)</i>	56
6.9.	<i>Neobičan san (Podivný sen)</i>	57
6.10.	<i>O kuli Daliborki (O věži Daliborce)</i>	58
7.	SUVREMENE ADAPTACIJE BAJKI BOŽENE NĚMCOVÉ	61
7.1.	Ekranizacija Bajki Božene Němcové	61
7.2.	Bajke prilagođene djeci s oštećenjem sluha	62
7.3.	Televizijska serija <i>Pohádky Boženy Němcové (Bajke Božene Němcové)</i>	63
7.4.	Opere	63
7.5.	Audioknjige i knjige s pjesmama	64
7.6.	Kazališne predstave	65
8.	ZAKLJUČAK	66

9. LITERATURA.....	67
Prilozi	69

1. UVOD

Božena Němcová jedna je od najpoznatijih čeških spisateljica. Tijekom svojeg života pisala je pjesme, romane, bajke i putopise. Stvarala je u Češkoj u razdoblju romantizma. Njene bajke izdane su u sedam bilježnica i do današnjeg dana rado su čitane. Bajke koje je napisala danas pripadaju književnosti za djecu, a majke ih šesto čitaju svojoj djeci. Božena Němcová inspiraciju za svoja djela pronalazila je posvuda. Najčešće je djela bazirala prema događajima iz vlastitog života. Također, svoju je inspiraciju crpila i iz narodnih priča i legendi. U svojim je djelima promicala češku narodnu kulturu, feminizam, preporodne ideje i izražavala vlastite stavove. Češka narodna književnost počiva na poznatim češkim legendama. Legende veličaju povijest češkog naroda i češke kulture. U njima se spominju najpoznatiji češki vladari, sveci, ali i ljudi iz naroda. Postoje brojne legende o povijesti Praga i čeških kulturnih spomenika. Legende kao književna vrsta također su rado čitane među dječjom populacijom. Tema ovog diplomskog rada jest pronalazak i proučavanje motiva češke narodne književnosti u bajkama Božene Němcové. Teorijskim istraživanjem literature nastoji se istražiti utemeljenost njenih bajki u češkim narodnim legendama i utvrditi njihov položaj u dječjoj književnosti. Predstavljaju se i analiziraju odabrane bajke i legende s obzirom na motive koji se u njima javljaju. Također, predstavljaju se i suvremene adaptacije njenih bajki i načini na koje su se do danas očuvale te što se poduzima da ih sljedeće generacije ne zaborave. Odlučila sam se baviti ovom temom ponajprije zbog vlastite ljubavi prema češkom jeziku, kulturi i književnosti te zbog prisutnosti bajki i legendi kao književnih vrsta u razrednoj nastavi. S obzirom da je bajka jedna od prvih književnih vrsta s kojom se djeca susreću, odabrala sam upravo najpoznatije češke bajke Božene Němcové. Čitanje bajki ima veliki utjecaj na nas dok smo djeca i rado ih pamtimo. Roditelji i dijete povezuju se putem bajke kada roditelj uvodi dijete u literarni svijet tako što mu čita bajke i priče za laku noć.

2. BOŽENA NĚMCOVÁ

2.1. Životopis Božene Němcové

Božena Němcová rođena je 4. veljače 1820. godine u Beču. Rođena je pod imenom Barbora Panklová. Bila je vanbračna kći sluškinje Tereze Novotné i Jana Pankla. Otac i majka naposljetku su se vjenčali. Obitelj je od 1821. godine živjela u češkom gradiću Ratibořice kraj České Skalice. Za vrijeme života u Ratibořicama njena je majka rodila još dvanaestero djece. 1825. godine k njima se preselila njena baka, majka Tereze Novotné, Marie Magdaléna Novotná. Baka je imala veliki utjecaj na Barboru i upravo je ona postala inspiracija za Boženino najpoznatije djelo *Babička*. Razdoblje života s bakom su Boženini najsvjetliji trenuci u životu kojih se rado prisjećala u teškim trenucima u životu (Runštuková, 2017).

Osnovno obrazovanje stječe u českoskalickoj školi gdje su je poučavali učitelji Augustin Šmído i Viktorin Keyzlar. U nižim razredima poučavalo se na češkom jeziku, dok je u višim razredima prevladavao njemački jezik. U srpnju 1829. godine njeno je ime bilo upisano u školsku knjigu pohvala. Kasnije je poslana na izobrazbu kod obitelji dvorskog službenika koji je radio u dvorcu Chvalkovice. Tamo je imala pristup brojnoj njemačkoj romantičkoj literaturi. U svojoj mladosti u Ratibořicama susreće se sa životom plemstva i gospodom koji je ostavio duboke tragove u njenoj duši (Runštuková, 2017).

Udala se 1837. godine za Josefa Němca, carinskog službenika iz odjela financija. Brak je bio dogovoren od strane njezinih roditelja. Kako bi njena vrlo siromašna majka imala jedna usta manje za hraniti, željela je Boženu udati čim prije (Ulrychová, 2012). Budući da je često dobivao službeni premještaj, Božena se s njime selila iz grada u grad. Zajedno su imali četvero djece Hynek Němec, Karel Němec, Jaroslav Němec i Theodora Němcová. Selili su se u Josefov, zatim u Litomyšl te nakon toga u Polnu. Polná je bio grad češkog domoljublja i upravo se tamo поблиže upoznaje s češkom književnošću. Zbog Josefovog unaprijeđenja na poslu 1842. obitelj seli u Prag. U to vrijeme bila je svjesna češkog narodnog preporoda. Tada započinje s literarnim pokušajima. Pod utjecajem svoje prve ljubavi, Václava Bolemlíra Nebeského, piše

svoje prve pjesme na češkom jeziku. Nakon posjete Ratibořicama 1844. piše svoje prve legende, a ubrzo izdaje i svoje prve bajke (Runštuková, 2017).

Preseljenjem u Domažlice u okrugu Chodsko 1845. nastavlja pisati bajke, ali istovremeno prikuplja informacije za svoje daljnje literarno stvaralaštvo. Posjećuje lokalne seljake i upoznaje se s njihovim navikama i običajima. Također, ona i suprug postaju članovima Češkomoravskog bratstva (Runštuková, 2017). Bili su vrlo siromašni i često su gladovali. Božena je pokušavala nešto zaraditi pisanjem, ali bilo je to malo novaca. Oslanjali su se na pomoć prijatelja, često su posuđivali novac i prodavali su imovinu samo kako bi se prehranili. U svojim pismima Božena spominje kako ne može ni pisati jer nema dovoljno novaca za kupiti papir (Ulrychová, 2012). Njen suprug 1857. bio je uhvaćen i optužen za pronevjeru te je umirovljen. To je imalo negativan utjecaj na ekonomski status obitelji i na odnose među supružnicima. Sukob je doveo do razvoda braka i Božena se s djecom vraća živjeti u Prag. Živjeli su veoma oskudno i često je morala posuđivati novac od prijatelja. Naposljetku umire u Pragu 21. siječnja 1862. godine. Pokopana je na groblju na Vyšehradu (Runštuková, 2017).

Slika 1: Božena Němcová

2.2. Češki narodni preporod i utjecaj Božene Němcové

Češki narodni preporod trajao je od kraja 18. stoljeća sve do formiranja Čehoslovačke 1918. godine. Razne osvajačke sile godinama su gušile češki jezik, običaje i identitet. Najviše se ističe bitka na Bijeloj Gori za vrijeme češke pobune u Tridesetogodišnjem ratu gdje su Habsburgovci pokorili Češku i preobratali ju na katoličanstvo. Sljedećih tristo godina Češka je ostala pod vlašću Habsburške Monarhije (Šnobl, 2017).

U tom se razdoblju na području Europe rađala ideja o panslavizmu, stvarali su se novi nacionalni identiteti i budila se nacionalna svijest. S obzirom da je Češka tada bila u sastavu Habsburške Monarhije, Česi nisu bili samostalni i njihov nacionalni identitet našao se u krizi. 1848. godine dolazi do propada revolucije i stanje u Češkoj znatno se pogoršava nakon dolaska Bachova apsolutizma. On je otežavao djelovanje umjetnika i književnika jer su sva književna djela podlijevala cenzuri. Iz tog razloga izlazio je i mali broj časopisa u kojima su se ta književna djela mogla objavljivati. Češki jezik nije bio službeni jezik kulture, već je to bio njemački. Zbog toga je bilo teško potaknuti narod na služenje češkim. Književnici su morali sami izmisliti češku publiku za koju su pisali. Može se reći da su stvarali u jednom svijetu izvan realnog vremena i češki jezik i kulturu gradili su kao ideju za tu izmišljenu češku publiku stoga se može reći da je ona bila poput fikcije (Kos, 2008).

Nacionalne preporode s početka 19. stoljeća, pa samim time i češki, karakterizirale su mistifikacije. One su bile glavne sastavnice za stvaranje nacionalne kulture, za buđenje svijesti o drevnosti iste i za buđenje svijesti o nacionalnom identitetu. Nekoliko takvih mistifikacija Česima je pomoglo u građenju nacionalne kulture tvrdeći da postoje češki spisi koji datiraju čak iz 9. stoljeća. Govoreći o nestvarnim idealima kojima se češka kultura nastojala naginjati, treba spomenuti i češke pjesnikinje. Tako je profesor slavenskih jezika, Ladislav Čelakovsky, mistificirao Žofie Jandovu, češku pjesnikinju čija su se djela našla u antologiji češke poezije koju je objavio John Bowring u prvoj polovici 19. stoljeća. Biografije tih mistificiranih čeških pjesnikinja sustavno su se gradile i objavljivale u češkim novinama, časopisima i antologijama. Sav uloženi trud preporoditelja i češko društvo raširenih su ruku dočekali Boženu Němcovu koja je na prašku književnu scenu stupila četrdesetih

godina 19. stoljeća. Među praškom preporodnom elitom vladalo je oduševljenje i objeručke su prihvatili Boženu Němcovu u svoje društvo. Ona je bila stvarna žena iz naroda, a u isto vrijeme i pjesnikinja, koja je u svojim djelima promicala preporodne ideje i budila češku nacionalnu svijest i kulturu. Za nju se može reći da je pripadala najistaknutijim osobnostima češkog narodnog preporoda. Zbog odanosti slavenskim, češkim idejama i promicanja nacionalnosti i kulture i svojim djelima, često je živjela u oskudici i siromaštvu i redovito su ona i suprug bili pod policijskim nadzorom (Kos, 2008).

Identitet se, na sreću, uspio očuvati u ruralnim sredinama i upravo su zato bajke i legende postale središtem preporoda. Uz pomoć bajki i legendi narod je očuvao jezik i smatraju se kamenom temeljcem za izgradnju nacionalnog identiteta, jezika i književnosti. U to vrijeme bajke su pisali Božena Němcová i njezin suvremenik Karel Jaromír Erben. Često ih se uspoređuje s braćom Grimm upravo zbog svojeg velikog značaja i doprinosa očuvanju češkog jezika i češke kulture (Šnobl, 2017).

Boženin suprug Josef bio je taj koji ju je upoznao s češkim narodnim preporodom i društvom domoljuba. Za vrijeme života u Polni upoznala se s češkom književnošću te u Prag dolazi sa saznanjima o češkom narodnom preporodu. Suprug ju je vodio u salone obitelji Staňkov i Fričov gdje su se najčešće sastajali domoljubi i pristaše pokreta. Tako lijepa, mlada i inteligentna žena koja se bavi pisanjem odmah ih je zainteresirala. Počela je pisati češkim jezikom i to najprije pjesme. Nakon pjesama piše i bajke koje ubrzo i izdaje. Němcová zajedno sa suprugom nastavlja širiti svijest o češkom jeziku i kulturi tako da se upoznaje sa životom seljaka. Upoznaje njihove navike i običaje te prikuplja informacije koje može iskoristiti za svoje stvaralaštvo, a kako bi mogla promicati revolucionarne ideje. Također, zajedno sa suprugom je posuđivala seljacima knjige. Time su željeli probuditi samosvijest kod seljaka i potaknuti njihovu želju za obrazovanjem. Budući da su oboje promicali preporodne ideje, to je imalo negativnih posljedica na Josefov posao carinskog službenika u odjelu financija (Runštuková, 2017).

U to doba, za vrijeme života u Pragu, upoznali su svećenika Františka Matouša Klácela. Němcová je u njemu pronašla golemu podršku i svidjele su joj se utopijske socijalističke ideje koje je promicao (Ulrychová, 2012). Bio je urednik Moravskih novina i na njegov se prijedlog osniva Čekomoravsko bratstvo (Šotolová, 2012). Josef

i Božena Němcová bili su članovi bratstva. Zbog svojih aktivnosti i promicanja preporodnih ideja, kao i zbog Boženinog pisanog stvaralaštva, koji su se protivili načelima monarhije, Josef Němec bio je nakraju uhićen i prisilno je umirovljen (Runštuková, 2017).

2.2.1. Dječja književnost u vrijeme češkog narodnog preporoda

Jačanje dječje književnosti u 18. stoljeću podudara se s početkom češkog narodnog preporoda. S obzirom da je češki jezik bio zamijenjen njemačkim u školama i službama, on je gotovo izumro. Češki preporoditelji uvelike su doprinijeli očuvanju češkog jezika i spriječili da on postane njemačkim dijalektom. Za vrijeme bidermajera pisalo se za srednju klasu i ugodu su vezali uz društvene i vjerske vrijednosti društva u kojem su živjeli. Ovakav koncept idealnog života pogodio je razvitku bajke kao književne vrste. S druge strane, romantičarske priče pomagale su ljudima u bijegu iz svakodnevnog života. Takve priče pogodovala su razvoju dječje književnosti. Prve češke narodne bajke zapisao je Karel Jaromír Erben koji je potaknuo Boženu Němcovu da učini isto. Za razliku od Erbena, Němcová nije željela bajke zapisati u izvornom obliku, već je nastojala oblikovati motive tako da opisuju karakteristično okruženje češkog naroda s njihovim osobinama. Trudila se naglašavati jednakost svih ljudi, a ispravna moralna načela pobijedila bi zlo (Dražková, 2013).

2.3. Književna djela Božene Němcové

Božena Němcová smatra se najznačajnijom češkom spisateljicom 19. stoljeća, a vjerojatno i najznačajnijom češkom spisateljicom svih vremena. Bila je prva češka spisateljica koja je promicala feminizam (Thomas 1997). Njezina pjesma *Ženám českým (Češkim ženama)* (Němcová, 1843) lirska je domoljubna pjesma koju je napisala inspirirana idejama češkog narodnog preporoda. U pjesmi se obraća češkim majkama i govori im da je njihova zadaća rađati i odgajati nove generacije čeških domoljuba. Němcová je majčinstvo opisala kao raskoš i da ne postoji čišće ljubavi od one kojom majka obasipa svoje dijete (Pátková, 2016). Pjesma je prvi put objavljena u češkom časopisu *Květy* 1843. godine.

Moje Vlast (Moja domovina) (Němcová, 1844) također je lirska domoljubna pjesma. Němcová se u pjesmi domovini Češkoj obraća kao majci. Obraća joj se s ljubavlju i poštovanjem te je spremna svoj život podrediti ljubavi prema domovini jer zna da će se njena domovina zauzvrat pobrinuti za nju. Opisuje da ju je majka naučila češki jezik, odnosno da ju je naučila moliti, govoriti i pjevati na češkom. Kada je sretna, zapjeva češku pjesmu. Nadalje, spominje da joj je suprug također domoljub i izražava ljubav prema domovini, Češkoj. Na kraju pjesme opisuje da će joj, kada se približi trenutku smrti, njena domovina pripremiti hladnu postelju u svom krilu. U toj posljednjoj kitici se ispostavilo da je bila u pravu jer je Němcová pokopana na groblju na Vyšehradu, u središtu Praga. Na tom groblju, pored crkve sv. Petra i Pavla, uz Boženu Němcovu pokopani su brojni velikani Češke poput Antonína Dvořáka, Bedřicha Smetane, Alfonsa Muche, Karela Čapeka, Jana Nerude i mnogo drugih (Ježek, 1881; Nechvátal, 1981; Šámal, 1972). Pjesma je objavljena 1844. godine u češkom časopisu *Květy*.

Njene *Narodne bajke i predaje (Národní báchorky a pověsti, 1846.)* (Pintarić, 2007.) objavljene su u sedam svezaka. Bajke i predaje upoznala je za vrijeme života na selu s bakom koja joj ih je pričala. Iste te bajke objedinjuje i prepričane ih zapisuje te na kraju izdaje. Budući da je živjela u isto vrijeme kao i braća Grimm, obogatila je i nastavila Grimmovu bajku baš zato što se u njenim bajkama uvelike spominju sukobi dobra i zla te da, naravno, dobro pobjeđuje zlo. Isto tako, spominju se zaslužene nagrade i kazne, a radnja je nerijetko smještena u kolibama, dvorcima i kraljevstvima (Pintarić, 2007). Posvetila ih je svojoj prijateljici Bohuslavi Čelakovskoj (Rajskoj). Ona je bila prva češka učiteljica i također feministica poput Němcové, a trilogija njenih memoara izdana je nakon njezine smrti (Ondráčková, 2013).

Bakica (Babička) je najpoznatije djelo Božene Němcové izdano 1855. godine. Smatra se njenim najpoznatijim djelom upravo zato što opisuje život češkog pučanstva tog doba, a inspirirana je bila upravo svojom dragom bakom i najsretnijim periodom života kada je živjela s njom. S obzirom da se radi o njenom najpoznatijem djelu, ono je ujedno i najprevođenije (Runštuková, 2017).

Pripovijetka *Baruška* prvi je put objavljena 1853. godine u časopisu *Koleda*. Kao i kod većine njenih pripovijetki, glavni likovi ove pripovijetke su dvoje lijepih i mladih ljudi koji se vjenčaju nakon što prevladaju određene prepreke. Junakinja Baruška dolazi iz

seoske obitelji i odgojena je u kršćanskom duhu koji joj je pomogao prevladati nevolje (Gavendová, 2015).

U Tablici 1 može se vidjeti prikaz najznačajnijih djela Božene Němcové. Djela su sortirana u odnosu na književnu vrstu kojoj pripadaju te unutar toga kronološki poredana po godini prvog izdanja. Ovakvim prikazom lakše se uočavaju različita razdoblja njenog života u kojima se bavila i različitom književnom vrstom.

Tablica 1: Značajnija djela Božene Němcové

Godina izdanja	Naziv djela	Književna vrsta
Poezija		
1843.	<i>Ženám českým</i>	Lirska domoljubna pjesma
1844.	<i>Moje vlast</i>	Lirska domoljubna pjesma
1846.	<i>Slavné ráno</i>	Lirska domoljubna pjesma
Pripovijetke i kraća proza		
1845. - 1848.	<i>Národní báchorky a pověsti</i> - izdano u 7 svezaka	Bajke i legende
1846.	<i>Dlouhá noc</i>	Pripovijetka
1846.	<i>Domáci nemoc</i>	Pripovijetka
1847.	<i>Obrázek vesnický</i>	Pripovijetka
1853.	<i>Baruška</i>	Pripovijetka
1855.	<i>Pomněnka šlechtné duše</i>	Pripovijetka
1855.	<i>Sestry</i>	Pripovijetka
1855.	<i>Karla</i>	Pripovijetka
1856.	<i>Čtyry doby</i>	Pripovijetka
1856.	<i>Divá Bára</i>	Pripovijetka
1856.	<i>Chudí lidé</i>	Pripovijetka

1857. – 1858.	<i>Slovenské pohádky a pověsti</i>	Bajke i legende
1858.	<i>Dobry člověk</i>	Pripovijetka
1858.	<i>Chyže pod horami</i>	Pripovijetka
1859.	<i>Pan učitel</i>	Pripovijetka
Veća prozna djela		
1855.	<i>Babička</i>	Roman
1855.	<i>Pohorská vesnice</i>	Roman
1858.	<i>V zámku a v podzámčí</i>	Novela
Putopisi		
1854.	<i>Vzpomínky z cesty po Uhrách</i>	Putopis
1859.	<i>Obrazy ze života slovenského</i>	Putopis
1859.	<i>Kraje a lesy na Slovensku</i>	Putopis

2.4. Glavne karakteristike stvaralaštva Božene Němcové

Stvaralaštvo Božene Němcové proizlazi iz njezine teške životne sudbine među kojima se ističu razočaranje u supruga, nesretna ljubav, smrt voljenog sina, izdaja bliskih prijatelja i brojni drugi trenuci. Spisateljica je živjela u stalnom siromaštvu upravo zato što su izdavači često odbijali objavljivati njezina djela. Darovi plemića i prijatelja često su ju spašavali. Božena Němcová bila je slobodoumna žena čiji je talent u to doba bio neshvaćen. Živjela je za vrijeme teških ekonomskih, političkih i intelektualnih uvjeta. S obzirom da se u svojim djelima bavila bezvremenskim temama, poput brige o ljudima slabijeg socioekonomskog statusa, njeno stvaralaštvo u današnja vremena bilo bi dobro prihvaćeno. Stoga možemo reći da je ona bila ispred svog vremena. U svojim je djelima promicala feminizam, a ona je sama bila slobodoumna, progresivna i nekonvencionalna u ponašanju i postupcima. Te značajke utjelovila je u liku Divé Báre (Gavendová, 2015).

Junaci u njezinim djelima neizravno izražavaju njezine životne stavove, ideale i vrijednosti. Božena Němcová svojim je stvaralaštvom željela utjecati na čitatelje, odnosno željela je obrazovati društvo i razvijati dobro u ljudima. Usredotočila se na uzorne osobine ljudi, dok negativne nije posebno isticala. Negativne osobine koristila je samo kao kontrastnu podlogu za pojavu pozitivnih djela i ponašanja koje su na taj način trebale ući u podsvijest njezinih čitatelja. Němcová je uvijek tražila dobro među običnim ljudima sa sela. Vjerovala je da se jezgra poštene nacije nalazi upravo na selu među poštenim seljacima koji su spremni pomoći jedni drugima u nevolji. Isto tako, smatrala je da gradovi i urbane sredine dovode do postupnog raspada društva (Gavendová, 2015).

U svojim je pričama rado isticala domoljublje i bratstvo između Čeha i Slovaka. Glavne likove prikazivala je uvijek pozitivnim osobinama i bili su izgrađeni na konceptu dobre osobe. Ponašali su se u skladu s kršćanskim načelima i vjerovali su u Boga. Takvi likovi često nesebično pomažu drugima i suosjećaju s patnicima i slabijima. S obzirom da je promicala feminizam, vjerovala je da su žene samostalne i dovoljno snažne. Upravo su zato u njenim djelima glavni likovi većinom žene koje u svakom slučaju brojčano prevladavaju nad muškarcima. Kod sporednih likova nastojala je izjednačiti broj muških i ženskih likova. Govoreći o ljubavi, Božena Němcová u svom stvaralaštvu isticala je poštovanje prema roditeljima kao i roditeljsku ljubav prema vlastitoj djeci, važnost prijateljstva i iskrenu ljubav. Veliki naglasak stavlja na ljude, odnosno zajednicu ljudi koja si uvijek uzajamno pomaže, a ne samo u teškim trenucima. Već je u ono vrijeme promicala i inkluziju u društvu, stoga u njenim djelima možemo pronaći likove koji su fizički i mentalno bolesni. Na taj je način željela kod čitatelja osvijestiti da su i oni pripadnici društva te da društvo kao kolektiv treba pokazati više zanimanja za slabije i bolesne i da ih trebaju podržavati. Likovi Božene Němcové sposobni su za iskrene i duboke emocije što ih čini vjerodostojnima. Okarakterizirani su sa svega nekoliko osobina koje su prikazane kroz razne životne situacije u koje smješta svoje likove. U djelima je kombinirala elemente češkog standardnog književnog jezika s elementima zavičajnog govora putem kojih ukazuje na veliku raznolikost češkog jezika i njegovu ljepotu (Gavendová, 2015).

Kako je opisano u televizijskoj seriji *Božena* koju je početkom 2021. godine emitirala Česká televize, u njeno doba nije bilo mnogo čeških autora koji su svoja djela

pisali na češkom jeziku zato što je Češka u to vrijeme bila sastavnim dijelom Habsburške Monarhije. Većina književnika pisala je na njemačkom jeziku, ali Němcová je jasno rekla da samo obrazovani ljudi znaju njemački, a većina seljaka, uglavnom nepismenih, zna samo češki. To ju je najviše potaknulo da svoja djela piše na češkom jeziku i time potakne seosku populaciju na čitanje literature¹.

U svojim djelima je često prikazivala dijelove svojeg života. To se najbolje vidi u romanu *Bakica (Babička)* iz 1855. godine. S obzirom da je roman pisala za vrijeme Bachovog apsolutizma i za vrijeme najvećeg siromaštva, pisala ga je kao utjehu samoj sebi, da se prisjeti najsretnijih trenutaka u životu. Roman je smješten na selo i koristi se puno izvornog seljačkog govora i usporedbi, prikazuju tradicijski običaji. *Bakica* doista pruža pogled u nekadašnji život na selu (Crnković, 1990).

Božena Němcová, kao kreatorica bajki, svojim je stvaralaštvom u doba češkog narodnog preporoda narodu pružila potrebnu sigurnost koja im je nedostajala. Bajke je temeljila na socijalnim motivima zato što je suosjećala s napaćenim narodom kojem je i sama pripadala. U svojim djelima kreira bajkoviti, idealan život, skoro pa utopiju, zato što krivi nepravedan društveni sustav za tešku situaciju u kojoj se nalazi velika većina naroda. Njene bajke aludiraju i na moralne funkcije, tj. zlo će biti okarakterizirano negativnim osobinama, a dobrota pozitivnim. Bajke najčešće imaju sretan završetak, ali uvjet tome je dobro ponašanje dobrih likova, njihov trud i rad do uspjeha i sretnog života. Ukoliko bajka završi negativno, to će biti uzrokovano lošim ponašanjem negativnih likova koje će dočekati stroga kazna, često smrt. U njenim bajkama ima mnogo kršćanskih motiva pa možemo naići na likove poput Boga, apostola i anđela. Bog će pomoći likovima i dati im ono što zaslužuju, najčešće kada osjećaju krajnji očaj, uskače kao pomoć u situaciji i rješava problem (Držaková, 2013).

¹ Česká televize (2021). *Božena*. Pribavljeno 08.03.2021., sa <https://www.ceskatelevize.cz/porady/11346647457-bozena/>

2.5. Roman *Bakica* (*Babička*)

Bakica (*Babička*) njeno je najpoznatije djelo. Radi se o romanu podnaslova *Slika iz češkoga pučkoga života*. Glavni lik inspiriran je njezinom bakom Marijom Magdalenom Novotnom za vrijeme njihovog zajedničkog života u Ratibořicama kraj České Skalice (Runštuková, 2017). Božena Němcová roman *Bakicu* piše i objavljuje u posljednjem desetljeću života. Roman je prvi put objavljen 1855. godine u Pragu. Zanimljivo je da je Němcová u pismu upućenom prof. dr. Janu Helceletu napisala da je ideju za roman *Babička* dobila tri godine ranije. Opisuje da se razočarala u ljudima koje je smatrala prijateljima, da živi u tuži i bijedi, često gladuje i da je bolesna. Nadalje govori o proplancima, dolinama i selu kojeg se sjeća do najsitnijih detalja. Piše da ta sjećanja u njoj izazivaju sretne emocije i da se osjeća kao da gleda u neku fatamorganu, odjednom vidi samo sretne trenutke i zaboravlja na sve trenutne nedaće u kojima se nalazi. S obzirom da je djelo pisano i objavljeno za vrijeme Bachovog apsolutizma, ono je u narodu dočekano toplim kritikama i još je više budilo nacionalnu svijest kod Čeha. Slike iz seoskog života, kako je ovaj roman podnaslovljen, prikazuju idealiziran i domoljubljem natopljen svijet. Radnja započinje tako što baka dobije pismo od kćeri Tereze i u njemu pročitava da njena kćer želi da se preseli živjeti kod njih na selo u České Skalice. Baka se veselila svojim unucima koji su je srdačno dočekali. Najviše ju je zainteresirala najstarija unuka Barunka koju je poučavala i naučila ju je svemu što je znala. Baka je unucima često pričala bajke i priče baš kao što je to radila i Boženina baka u stvarnome životu. Praznici su bili rezervirani za odlazak u crkvu. U *Bakici* su jako izraženi kršćanski motivi i kršćanski duh. Němcová je sama bila odgajana u takvom duhu te je to pitala i kod djece. Redovito su odlazili u crkvu, a ona i suprug pjevali su u crkvenom zboru. Shodno tome može se pročitati kako opisuje izgled bakice nedjeljom, kako se ona uredi za misu. Lik bakice simbolizira povijest, drevnost i ostavštinu, odnosno tradiciju naroda koja se prenosi generacijama. *Bakica* svojim unucima priča priče, bajke i legende o češkoj povijesti, a taj je događaj u stvarnom životu Němcové bio ključan da ju kasnije potakne na zapisivanje istih i objavljivanje zbirke. *Bakica* je djelo u kojem najviše promiče domoljublje i češku nacionalnu svijest i kulturu. Legende koje se spominju u *Bakici* imaju didaktičku

funkciju, a Němcová je rado odabrala one koje se ističu kršćanskim duhom (Hranjec, 2003).

U popodnevnim satima, nakon odlaska u crkvu baka bi vodila svoje unuke u mlin gdje bi se uvijek igrali s djecom gospodina Kudrne. Za vrijeme šetnje šumom, Barunka i baka srele su princezu kojoj je Barunka poklonila košaricu jagoda. Zbog toga su ona i baka pozvane u njen dvorac i osigurale su posao gospodinu Kudrni. S vremenom su djeca odrastala i nisu često viđali baku. Barunka je otišla na studij, ali baka joj je poslala pismo u kojem joj je poručila da je bolesna i da ju želi vidjeti još jednom prije svoje smrti. Barunka je otišla posjetiti baku i baka se oprostila od svoje obitelji te je obdarila najbliže i najdraže članove. Nakon dolaska Barunke, baka se sa smrću pomirila te naposljetku umire (Němcová, 1863). Možemo primijetiti kako se bakina najdraža unuka u romanu zove Barunka što je uobičajeni nadimak u Češkoj za ime Barbora, a valja se prisjetiti da se Božena Němcová rodila pod imenom Barbora Panklová. Iako je njena majka u stvarnom životu imala ukupno dvanaestero djece, u djelu *Babička* primjećujemo da baka ima četvero unuka. Sva unučad inspirirana je Boženinom braćom i sestrama: Jan Josef Pankl (Jan), Otto Vilém Pankl (Vilém), Adelheida Panklová (Adelka) i naravno sama Božena (Barunka). Ovaj roman preveden je na ukupno trideset i jedan jezik kako navodi Muzeum Boženy Němcové, a to su arapski, bengalski, bjeloruski, bugarski, danski, engleski, esperanto, estonski, finski, francuski, hrvatski, japanski, katalonski, kineski, latvijski, litvanski, lužički srpski, makedonski, mađarski, nizozemski, njemački, poljski, portugalski, rumunjski, ruski, slovački, slovenski, španjolski, talijanski, ukrajinski i uzbečki².

2.6. Česká televize o Boženi Němcovoj

U siječnju 2021. godine Česká televize premijerno je emitirala seriju o Boženi Němcovoj. Radi se o dramskoj seriji koja prikazuje život Božene Němcové. Serija je snimljena u četiri dijela, a režirala ju je Lenka Wimmerová. U seriji je prikazan život prve češke spisateljice. Ova televizijska serija pruža detaljan pogled u njen život i

² Muzeum Boženy Němcové (2021). *Překlady Babičky do cizích jazyků*. Pribavljeno 08.03.2021., sa <https://www.muzeumbn.cz/bozena-nemcova/babicka-1/preklady-babicky-do-cizich-jazyku/>

pokriva čitavo njeno stvaralaštvo, a samim time i bajke. Također se opisuje i njeno djetinjstvo te kako je ono utjecalo na njeno stvaralaštvo. Prikazan je cijeli tijek kako je uopće došla do ideje da izda svoju zbirku bajki i legendi te kako je svojim pisanjem prehranjivala obitelj. Sve epizode ove serije dostupne su na službenim stranicama České televize na češkom jeziku.

U prvom dijelu upoznajemo sedamnaestogodišnju Barboru Panklovu. Roditelji je žele udati i kao najbolja opcija ističe se Josef Němec koji je petnaest godina stariji od Barbore. Barbora u seriji jasno kaže svome suprugu da ona radije čita, nego peče kolače. S obzirom da se protivila braku, znala je da nema šanse protiv volje svojih roditelja i Josefu postavlja uvjete. Uvjetovala ga je da joj mora dopustiti da svira klavir i da smije svaki dan čitati. Josef ju je naučio čitati češki i kod nje razvio osjećaj domoljublja.

U drugom dijelu vidimo Barboru kojoj su sada dvadeset i dvije godine i ima četvero djece. Radnja se odvija 1843. godine u Pragu gdje je ključan bal u Žofínu. Tamo upoznaje Václava Bolemíra Nebeskog, Karela Jaromíra Erbena, Josefa Kajetána Tyla i Františka Ladislava Čelakovskog. To su bili najutjecajniji ljudi na literarnoj sceni u Pragu u to vrijeme. Barbora se zaljubila u mladog Václava Bolemíra Nebeskog. Rekla mu je da je on prvi živi pjesnik kojeg pozna. Barbora je otkrila da oni svi pišu pod pseudonimom, uključujući i njenog supruga koji koristi ime Bořislav. Svoju prvu pjesmu izdaje pod imenom Božena Němcová. U odabiru imena Božena ključnu ulogu odigrala je legenda o Oldřichu i Boženi o kojoj je prethodno razgovarala s Nebeským. Vladar Oldřich zaljubio se u mladu djevojku Boženu. Božena je bila kćer lokalnog seljaka, ali Oldřich je bio odlučan u svojoj namjeri da ju oženi i proglasi kneginjom. Istaknuo je da je ona češke krvi, dobra i lijepa (Níkl, 2006).

Treći dio ističe život u vrijeme revolucije. Pobornici preporoda žele da češki jezik bude priznat kao ravnopravan jezik i da im se dozvoli sloboda izražavanja. Kontrole tiska postaju sve strože, a češke se knjige sve slabije prodaju. Brak Božene i Josefa ulazi u krizu, a situaciju ne poboljšava ni Josefova poslovna situacija. Oboje žive aktivnim političkim životom. Naposljetku sele u Domažlice, a dvojicu najstarijih sinova ostavljaju u Pragu na školovanju. Veliki šok za Boženu bila je smrt najstarijeg sina Hyneka i shvaća koliko je život kratak i prolazan.

Posljednji dio ove serije prikazuje Boženin život u bijedi i siromaštvu. Josefu je zabranjen povratak u Prag pa Němcová pokušava pisanjem prehraniti obitelj. Još uvijek traga za ljubavlju. Umire joj draga prijateljica Bohuslava Čelakovska te joj kasnije posvećuje *Babičku*. Upravo pred kraj života napisala je svoja najznačajnija djela kao što su *Bakica: Slike iz seoskog života*, *Divlja Bara*, *Siromašni ljudi*. Němcová se izričito trudi pružiti dobro obrazovanje djeci kako ne bi bila osuđena na slabo plaćen, težak fizički rad. Nažalost, obitelj nema dovoljno novaca da im to priušti. S obzirom da žive u velikom siromaštvu, njeno se zdravstveno stanje jako brzo pogoršava te umire³.

³ Česká televize (2021). Božena. Pribavljeno 12.03.2021., sa <https://www.ceskatelevize.cz/porady/11346647457-bozena/218512120070004/>

3. BAJKE

3.1. Bajka kao književna vrsta

Brojni znanstvenici i književni teoretičari pokušavali su definirati bajku kao književnu vrstu.

Bajka je književna vrsta s kojom će se dijete najranije susresti. Smatra se da polazi od mitološkog poimanja svijeta te da je to jedan od najstarijih oblika usmenog narodnog stvaralaštva. Bajke su veoma slikovito prikazani svi događaji, prizori i likovi koji su obično fantastični. Glavni lik u bajkama iznenada ostavlja svakodnevnu rutinu te se zaputi u kraljevstvo činiti djela, odnosno čuda koja su normalnom čovjeku nemoguća. On će na tom putu prevladati svoje strahove i najveće prepreke. Glavni junak vraća se u svakodnevni život kao pobjednik. Fabulu bajke karakteriziraju zaplet, razvoj i zaključak situacije. Zaplet i zaključak bajke najčešće su prikazani u realnom svijetu. Za bajku se može reći da ne postoje granice između stvarnog i zamišljenog svijeta, tj. da su vrijeme i mjesto radnje neodređeni (Crnković, 1990).

Narodne i umjetničke priče u kojima se nadnaravnim i iracionalnim elementima gradi slika svijeta i u kojima je sve moguće možemo nazvati bajkama. Bajke projiciraju najdublje želje naroda da se izvuče iz teške situacije. Budući da je običnom čovjeku to ponekad gotovo nemoguće ili ne vidi rješenje za svoje probleme, često se u bajkama problemi rješavaju nadnaravnim moćima i prevladavaju se sva biološka i tehnička ograničenja koja postoje u realnom svijetu. U bajkama nastoji dobro pobijediti zlo, a siromašan postaje bogat. Čak i samo značenje riječi bajka, koje dolazi od glagola bajati, znači čarati, bacati uroke, obavljati neke posebne radnje, izazivati bolesti ili zlo kod drugih (Težak i Težak, 1997).

Bajku kao književnu vrstu (Matičević, 1997) opisuje kao proznu književnu vrstu koja svoje temeljno poetičko uporište ima upravo u čudesnome. Navodi kako se realistični i fantastični svjetovi u bajci međusobno ne isključuju nego se nadopunjuju i djeluju kao jedan veliki svijet u kojemu je baš sve moguće. Isto tako, spominje da se izgled likova uglavnom ne opisuje pa se tako ostavlja na čitatelju da sam stvara predodžbe o likovima koji se pojavljuju.

Bajka je širok pojam. Bit svake bajke je element čudesnoga. Moguće je da će kod nekih suvremenijih bajki donekle izostati čudesnost, ali zato imaju ostale odrednice koje ih čine bajkom. Također, u suvremenim bajkama likovi mogu biti detaljnije opisani, baš kao i njihovi međusobni odnosi, ali takve se bajke i dalje temelje na naglašenim elementima koji potječu upravo iz narodnih bajki. Narodna bajka je u povijesti imala nešto drukčiju ulogu nego u današnje vrijeme. Prije, dok nije bilo interneta, televizije, kina i ostalih suvremenih medija, bajke su bile kulturni oblik zabave, ali i izvor informacija. Pripovjedač je kroz bajku mogao izraziti svoje emocije, ideale, uvjerenja i životne stavove koji su se formirali u njegovoj životnoj sredini. Upravo zato je mogao pripovijedati o načinu života i svim prilikama i nedaćama s kojima se susreću na način na koji se on i njegova životna sredina s time susreću i kako to doživljavaju. S obzirom da se u narodnim bajkama prikazuje cjelokupni život društva i naroda, isti pokušavaju doći do rješenja svojih problema. Povijesna zbivanja su također utjecala na bajke tako da se u bajkama mogu pronaći tragovi svih važnijih povijesnih zbivanja. Bajke nam u tom kontekstu pružaju svojevrsni prozor u povijest, u život naroda u nekom određenom razdoblju. Razvojem tiskarskog stroja i svih suvremenih medija, bajka je postepeno prestala postojati isključivo kao književna vrsta koja se prenosi usmenom predajom. U današnje se vrijeme sve više gasi i klasična bajka, a njeno mjesto zauzimaju suvremene inačice koje i dalje ugrađuju elemente klasičnih i narodnih bajki (Težak, 2001).

3.2. Bajka u dječjoj književnosti

Bajke na djecu ostavljaju najjače tragove i jako ih dugo pamte upravo zato što je to prva književna vrsta s kojom se susreću. Predškolsko razdoblje, odnosno razdoblje od četvrte do sedme godine djetetova života smatra se razdobljem bajke. Ovo razdoblje karakteristično je zato što djeca tada vjeruju u radnju koja se događa ili se barem užive u njih kao da vjeruju. Zbog toga stalno mole odrasle kako bi im najdraže bajke beskrajno ponavljali. Interes će se dulje zadržati kod seoske djece nego kod djece koja žive u urbanim sredinama. Isto tako, djeca koja imaju siromašniju maštu ranije će izgubiti interes za bajke. Djeca s bogatijom maštom dulje će uživati u bajkama, ali voljet će i razmjenjivati bajke sa svojim prijateljima i dodavati svoje elemente unutar

radnje. Djeca će tijekom života i dalje čitati bajke, ali će ih poimati drukčije nego u ovom specifičnom razdoblju (Crnković, 1990).

Bajke su pisane na dječjem stupnju razvoja, tj. prikazuju borbu između dobra i zla gdje dobro uvijek pobjeđuje zlo. Likovi prikazani u bajkama djeci su zanimljivi i poznati te lako vjeruju u sve stvarne i nestvarne likove koji se u njima javljaju. Sve ovo povezuje bajke i djecu na jedan simbolički način. Sve što su narodi mislili o svijetu tisućama godina opisano je u bajkama. Predstavljene su sile koje vladaju svijetom i odnosi u društvu. Danas je već razvijeno uvjerenje da bajke pripadaju dječjoj književnosti, no nisu se oduvijek svi s time slagali. Svi koji su se protivili bajci smatrali su da je ona štetna jer udaljava dijete od realnog svijeta u svakom mogućem pogledu. To se očituje u tome što bajke kod djece pobuđuju jaku i nekontroliranu maštu te podržavaju praznovjerje upravo zato što su temeljene na mitologiji. Veliki je naglasak stavljen na psihološke traume koje izazivaju stravične bajke. Takve bajke uključuju vukodlake i slična zastrašujuća stvorenja koje mogu imati trajne posljedice na psihi djeteta pogotovo ako se pričaju u tamnom okruženju, za vrijeme nevremena ili na način kojemu je cilj preplašiti dijete (Crnković, 1990).

Pobornici bajke ističu da je mašta neophodna za razvoj svijeta pogotovo ako je ona dobro usmjerena. Navode kako se znanstvena dostignuća i umjetnička djela temelje na mašti, odnosno kako je ona ključna za pobuđivanje znatiželje da bi se uopće krenulo s istraživanjem. Jasno se ističe i borba dobra protiv zla gdje dobro najčešće pobjeđuje zlo. Takve bajke imaju odgojnu komponentu i djeca žele biti poput pozitivnih heroja iz njihovih najdražih bajki. Narod se utjelovljuje u pozitivnim herojima. Time se želi prikazati kako narod teži k tome da pobijedi prirodu. Dijete čitanjem bajke u malom prolazi sve ono što je narod proživljavao kroz povijest (Crnković, 1990).

Čitanjem bajki kod djece, pogotovo mlađe školske dobi, razvija se osjećaj za estetiku, odnosno spoznaju pravu ljepotu bajke. Možemo s djetetom razgovarati o postupcima likova unutar bajke, koliko su oni moralni ili ne. Isto tako, dijete treba shvatiti da bajka nije jednaka realnom svijetu, ali možemo mu ukazati i na motive iz prošlosti koji se u njima javljaju. Stoga bajke imaju veliku odgojnu vrijednost u djetetovom životu, a upravo njih najdulje pamte i ostavljaju na njih trag (Težak i Težak, 1997).

3.3. Motivi i struktura u narodnim bajkama

Narodna bajka smatra se jednako starom kao i ljudski govor. U početku su se uglavnom prenosile usmeno, s koljena na koljeno, iako je najstarija zapisana narodna priča koja je do danas sačuvana stara gotovo četiri tisuće godina i potječe iz starog Egipta. Za vrijeme romantizma vladao je veliki interes za bajke pa su se zato tada i intenzivno bilježile. U narodnim bajkama možemo pronaći motive koji su česti u svim bajkama, motive koji su preuzeti iz kultura susjednih naroda te motive koji su karakteristični za narod iz kojeg bajka potječe. U duljim bajkama izdvaja se deset najčešćih vrsta motiva poput natprirodnih protivnika i natprirodni pomagači u koje se ubrajaju vještice, vampiri, vrag, vile i slični. Nadalje se pojavljuju čuda i čarolije, a to mogu biti čarobni predmeti, čarobni jezici, neke posebne nadnaravne vještine. Bajke se bave i obiteljskim odnosima pa se mogu izdvojiti ljubavni i bračni odnosi, vjernost i podjela na dobre i zle rođake. U bajkama može doći do uplitanja viših sila poput Boga, ali se i sama radnja može odvijati u tri svijeta. Naposljetku, teme mogu biti i realističke u kojima će prevladavati pamet, mudrost, domišljatost (Crnković, 1990).

Radnja narodnih bajki započinje in medias res. Početci bajki uglavnom nalikuju jedan na drugog i uglavnom se ponavljaju iste fraze. Pozitivni likovi će nakon svladavanja prepreka biti nagrađeni, dok će negativci uvijek biti strogo kažnjeni. Narodne bajke krasi bogat narodni jezik, a mnogo je bajki zapisano na dijalektima. Na taj se način želi sačuvati narodni govor za buduće generacije i obogatiti jezik. Iz današnje perspektive jezik u bajkama je pomalo arhaičan pa u školama služi za proširivanje rječnika kod učenika (Crnković, 1990).

U današnje vrijeme bajke su rado čitane, a naši preci također su voljeli dobru bajku. Iako su naši preci bajke uglavnom slušali usmenom predajom, njihovim zapisivanjem uspjeli smo ih očuvati do danas. Umjetnička bajka razvila se upravo iz narodne bajke, odnosno počiva na njezinim temeljima i na njezinim čvrstim obrascima (Matičević, 1997).

3.4. Specifičnosti čeških bajki

Pojam češke narodne bajke veže se uz Boženu Němcovu. U svojim bajkama prikazivala je živote prinčeva, princeza i vladajućih te njihove odnose s narodom. Njezine bajke prikazuju ruralni život i obilježja Češke i Morave. Likovi u njenim bajkama najčešće su obični ljudi, seljani koji, zahvaljujući svojem teškom i napornom radu te dugotrajnoj patnji, odjednom dobiju čarobne moći. Odnosi između likova u njenim bajkama su jedinstveni, a najčešće prikazuje odnos između plemstva i običnog naroda. Upravo zato, jedan glavni lik bit će pučanin, a drugi plemićkog porijekla. Nadalje, ne postoje prepreke između pučanstva i plemstva, tj. Němcová želi prikazati da smo svi mi ljudi, bez obzira na porijeklo i socioekonomski status, te da trebamo biti ravnopravni. Likovi iz pučanstva smiju se vjenčati s plemstvom i dozvoljeno im je ući u kraljevske obitelji kao i postati visoko rangiranim oficirima. Još jedna specifičnost koja se javlja u češkim bajkama je tematika. Iako se u bajkama spominje siromašan narod i bogato plemstvo, kraljevski život i luksuz nisu u središtu radnje. Najveći se naglasak stavlja na obične ljude i njihovu svakodnevnicu te na njihov trud i sudbinu pomoću koje dolaze do uspjeha. Upravo takva tematika čini češke bajke jedinstvenima i drukčijima u odnosu na druge europske bajke (Harits, 2016).

Osim Božene Němcové, bajke je pisao i Karel Jaromír Erben. Također je pisao sredinom 19. stoljeća. Kao i Němcová, promicao je nacionalističke težnje i češku tradiciju i kulturu u svojim djelima (Harits, 2016).

Između dvaju svjetskih ratova stvarao je Karel Čapek. Čapek se borio protiv fašizma i nacističkog režima (Karpatský, 1975). Čapek se odmaknuo od klasične narodne bajke i stvorio takozvanu antibajku. Najpoznatija među njima je upravo Poštarska bajka koja je i sastavni dio školske lektire (Težak i Težak, 1997).

Zanimljivo je spomenuti da se bajke Karela Čapeka odvijaju na istom mjestu kao i roman Bakica i brojne bajke Božene Němcové. Razlog tome je to što je Viktorie Theresie Židová bila povezana s obitelji Čapek. Naime, njen otac je prodao svoju kuću obitelji Čapek. Božena Němcová poznavala je Viktoriu, štoviše, bila je toliko zaintrigirana njenom potragom za ljubavlju da ju je uključila u svoj najpoznatiji roman, Bakica. Na neki način može se reći da je Čapek preuzeo neke karakteristike Boženinih bajki pa tako, uz mjesto radnje, možemo uočiti i neke likove koji su otprilike poznati iz

bajki Božene Němcové. Píča o barunu Krügu koji se preruši u radnika da bi mogao od doktora dobiti ljeioviti serum poznata je iz Boženine bajke Vragov šogor (*Čertův švagr*) gdje kralj traži novce od Petra koji dukate dijeli samo siromašnima (Koloc, 2021).

4. LEGENDE

4.1. Legenda kao književna vrsta

Legenda je književna vrsta koja se ubraja u prozu i usko je vezana uz predajni žanr. Motivi u legendama pretežito su religijski, a ponekad mogu biti i povijesni. Često ćemo naići na elemente čudesnoga, baš kao i kod bajki. Teme koje se najčešće javljaju bave se životom vladara, svetaca, vitezova, a njihovi su životi vezani uz neki nevjerojatni događaj. Ljudi koji se spominju u legendama mogu biti visokog društvenog statusa, ali to mogu biti i obični pučani. Često ćemo pronaći spominjanje proročanstava i zakletvi iz prošlosti. Događaji koji su običnom puku neobjašnjivi, lako će preći u legendu. Sama legenda može se pripovijedanjem razviti do nevjerojatnih razmjera. Upravo zato u svijetu legendi možemo pronaći nadnaravne likove poput vampira, vještica, vraga, anđela i brojnih drugih (Botica, 2013). Legende svoje motive crpe iz mitologije te se u europskim legendama često javljaju kršćanski motivi (Crnković, 1990).

Legende, zajedno s bajkama, basnama, anegdotama i predajama pripadaju usmenim pričama, odnosno usmenoj knjiženosti (Pandžić, 2004). Tvorac tekstova koji pripadaju usmenoj književnosti najčešće je daroviti pojedinac. Takva osoba može iskoristiti govorni jezik i njime izraziti emocije koje zatim prenosi svojim slušateljima kao cjelinu. Cjelina je oblikovana tako da odgovara kolektivnom mišljenju zajednice o nekoj temi. Član zajednice može ju zapisati i nadodati elemente vlastite kreativnosti. Svaki ovakav tekst može nestati, odnosno biti izgubljen ili zaboravljen ako se ne zapiše (Botica, 1995).

Legenda je kratka prozna književna vrsta. Sve legende tematski su povezane sa stvarnim mjestom, religijom, objektom, povijesnom osobom ili događajem. Forma legende je jednostavna, a većina se legendi sastoji od jednog, dva ili tri dijela. Također, imaju i jako malo likova, a priča se odvija u kratkom vremenskom razdoblju i na jednom mjestu (Brožková, 2012).

Za razliku od bajki, legenda je gotovo uvijek smještena u nekom gradu ili mjestu, možemo ju povezati s točno određenim lokalitetom. S obzirom da su fikcija,

vjerovanje se izdvaja kao njihovo glavno obilježje. Kako bi se doprinijelo vjerodostojnosti legende, uvode se konkretni lokaliteti i junaci koji su zaista postojali, tj. neke poznate ličnosti (Honko, 2010). Legendama su opisani životi svetaca i povijesnih osoba. U legendama možemo pronaći zanimljive, fantastične podatke zajedno s povijesnim i zemljopisnim nazivima (Pandžić, 2004).

Legende bi nam trebale pokazati odakle potječemo, prikazati heroje iz davnijih vremena koji su ujedno bili i naši preci. Svaki narod ima ovakve legende i upravo one jačaju nacionalnu svijest, svijest o porijeklu tog naroda, njegovoj kulturi i herojskim precima. Narodni pripovjedači toga su bili svjesni. Pomoću legendi budila se nacionalna svijest, osjećaj ljubavi i ponosa prema svojoj domovini. Izvori legendi znaju biti stari i tisućama godina, ali legende su uvijek prisutne kada treba podupirati domoljublje. Zbog svega toga, važno je da se legende očuvaju za sljedeće generacije (Brožková, 2012).

4.2. Legende u češkoj narodnoj tradiciji i dječjoj književnosti

Legende su izvorno bile namijenjene odraslim čitateljima. S vremenom su svoje mjesto pronašle i među dječjim čitateljima. Različiti autori zapisivali su prilagodbe legendi prilagođene za dječji uzrast. Prije su to uglavnom bile stare češke legende Aloisa Jiráska dok se danas susrećemo s prilagodbama brojnih legendi iz češke i moravske prošlosti te s legendama iz raznih dijelova Europe i svijeta. Djeca rado čitaju povijesne legende iz svojih krajeva, legende o starim gradovima, utvrdama i dvorcima. Zanimljive su im također i legende o Pragu kojih ima podosta (Brožková, 2012).

Legende pripadaju jednoj od najdugovječnijih književnih vrsta narodne književnosti. One su postojale u drevnim narodima, a zadržale su se i do danas. Budući da su one dio usmene predaje, u današnje vrijeme možemo raspravljati samo o njihovoj funkciji i obliku. Svakako nam pomažu pisani zapisi ove književne vrste, a obilježja legendi možemo pronaći i u nekim starozavjetnim pričama. U povijesti su narodni pripovjedači poznavali brojne legende, dok se danas one jako rijetko pričaju. Danas više prevladavaju anegdote koje se pričaju u društvu (Brožková, 2012).

Legende su kroz povijest pričane kao vjerodostojne priče koje su slušatelji, narod, uzimali zdravo za gotovo, tj. vjerovali su u događaje koji su legendom opisani.

Vjerovali su u njih zato što one ipak imaju veze sa stvarnošću. Naime, legende mogu biti o nekoj osobi koji pripovjedač osobno poznaje, spominje se točno mjesto radnje koje je ujedno i stvarno, a doznajemo i vrijeme radnje. Legende su smještene u krajolik gdje je živio pripovjedač i slušatelji pa tako često nailazimo na šume iza sela, obale jezera, padine iznad potoka. Vremenski kontekst određen je frazama u kojima se ističe vrijeme kada su živjeli naši djedovi i bake, nakon rata, za vrijeme seobe naroda i slično. Legende sadrže i nadnaravna bića poput vila, vilenjaka, vodeni ljudi (vodniček), začarani predmeti i djela. Narod je u legende vjerovao jer je smatrao da nakon života plaćaju za svoje grijehе, bili su uglavnom neobrazovani i neke pojave nisu znali objasniti pa su ih s lakoćom pripisivali nadnaravnome. Legende se nisu pričale samo radi zabave već su se njima narodu prenosile razne informacije i objašnjenja (Brožková, 2012).

Jezik kojim su legende pričane, a kasnije i zapisivane je jednostavan, narodni jezik. Ukoliko je narodni pripovjedač kod svojih slušatelja želio izazvati neke emocije, obogatio bi ih poslovicama, izrekama i monolozima. Jezik je bio jednostavan da ga slušatelji s lakoćom razumiju i pamte te usmeno prenose dalje sljedećim naraštajima (Brožková, 2012).

Na vrelu narodne priče svoju inspiraciju crpila je i jedna od najpoznatijih čeških književnica, Božena Němcová. Němcová se jako dobro razumjela u narodne priče i legende što je najviše obogatilo njezin stil narodnog pripovjedača. Njezino stvaralaštvo odiše slavenskim tonom, a nadasve češkim. Za vrijeme života izdala je dvije zbirke legendi, od kojih je jedna sadržavala češke, a druga slovačke bajke (Crnković, 1990).

U brojnim češkim legendama naići ćemo na legende koje se bave slavnom poviješću glavnog grada Praga. U tim se legendama spominju češki velikani poput svetog Václava, kralja Karla IV. Luksemburškog, Libuše. Nadalje, spominju se i brojni značajni lokaliteti u Pragu poput Vyšehrada, Hradčana, Karlovog mosta, Orloja isto kao i brojne crkve i katedrale budući da je Češka bila i sastavnim djelom Svetog Rimskog Carstva (Harits, 2016).

5. BAJKE BOŽENE NĚMCOVÉ

Božena Němcová poznata je po svojim bajkama koje su doživjele velik uspjeh. Sljedeće bajke analiziraju se prema nekoliko kriterija. Prvi kriterij su motivi. Motivi se razlikuju između domoljubnih, nadnaravnih, kršćanskih. Analiziraju se i osnovne karakteristike bajki poput fabule i pojave neparnih brojeva. Likovi se dijele na dobre i zle te na one stvarne i nestvarne. Bajke se analiziraju prema navedenim kriterijima o kojima su pisali autori (Harits, 2016; Hranjec, 2003; Pintarić, 2007; Majstríková, 2019; Matičević, 1997; Nesměráková, 2020 i Thomas, 1997 i Ulrychová, 2012).

5.1. *O tri brata (O třech bratřích)*

Radnja bajke govori o trojici sinova bolesnoga kralja. U uvodu bajke saznajemo da je kralj teško bolestan i da mu nijedan liječnik nije mogao pomoći. Najednom mu mudar starac, liječnik govori da će mu pomoći ptica pjevica odnosno, da postoji ptica kojoj krv kaplje iz usta dok pjeva. Kralj bi ozdravio ako bi popio nekoliko kapi te krvi. Kralj je poslao dvojicu najstarijih sinova u potragu za pticom. Najmlađi sin, ujedno i njegov najdraži, ostao je kod kuće paziti na oca. Nakon što se dugo vremena dvojica braće nisu vraćali kući s pticom, najmlađi sin odluči se po pticu zaputiti sam (Němcová, 2012).

U trenutku kada najmlađi sin odlazi od kuće započinje zaplet. Sin je lutao šumom i došao do livade gdje je ugledao mrtvo tijelo i pokopao ga. Pojavljuje se duh pokojnog starca koji mu u znak zahvale daje srnu koja ga vodi putem da se ne izgubi. Srna ga je pratila sve do gore na kojoj se nalazio dvorac, a zatim je nestala. Ušavši u dvorac, ubrzo je shvatio kako u njemu nema ni žive duše. Obišao je sve prostorije u dvorcu, a u posljednjoj je pronašao zlatni kavez sa pticom u njemu. Kad god bi ptica zapjevala, iz usta bi joj išla krv crvena poput rubina. Na drugom dijelu sobe, na kauču ležala je usnula djevojka, lijepa poput boginje. Princ se u nju zaljubio te je proveo nekoliko dana kod nje. Za razliku od stvarnih likova poput kralja i njegovih sinova, ovdje susrećemo i nestvarni lik ptice pjevice kojoj krv ide iz usta za vrijeme pjevanja, ali i duh pokojnog starca. Naposljetku se sjetio bolesnog oca te odluči otići i uzeti pticu sa sobom. Sa sobom je ponio još tri predmeta u znak sjećanja na mjesto gdje je bio i

ostavio je poruku princezi tko ju je i kada posjetio. Sa sobom je ponio čarobni mač koji odmah ubija sve neprijatelje, bocu vina koja liječi svaku bolest i kruh koji će utažiti svaku glad i nikada ga neće ponestati (Němcová, 2012; Matičević, 1997).

Odlaskom iz dvorca započinje rasplet bajke. Putem je došao do grada u kojem je vladala velika zbrka i kralj je okupljao vojsku protiv neprijatelja. Sjetivši se mača, princ se javi kralju i pomogao mu svojim mačem tako što je zamahnuo tri puta i viknuo neka svim neprijateljima budu glave dolje. U tom trenu sam je porazio sve protivnike. Bio je proslavljen i nagrađen. Zaputio se dalje i u drugom je gradu naišao na bolest koja poharala stanovništvo. Ponudio im je vina i svi su ozdravili. U trećem je gradu vladala glad pa se narod najeo njegovog kruha. U svakom je gradu ostavio jedan od predmeta i zaputio se dalje. Dolazi do grada gdje saznaje da su njegova braća prokockala novce i zadužila se kod građana, bili su uhapšeni i zatvoreni. Princ je pristao otplatiti njihove dugove i poveo ih je kući. U šumi, nedaleko kuće, starija braća nasamarili su mlađeg brata uzevši mu pticu i njega gurnuli u jamu. Ovdje se može uočiti pojava neparnih brojeva, tj. broja tri. Sin je posjetio tri grada u kojima je pomoću triju čarobnih predmeta riješio problem. Svaki put biva nagrađen za svoja herojska djela, ali njemu je najvažnije da ocu na vrijeme donese pticu (Němcová, 2012; Majstríková, 2019).

Stariji sinovi su ocu donijeli pticu, ali ptica nije željela pjevati pa je to bilo uzalud. Otac je bio zabrinut za najmlađeg sina. Njega je pronašao lokalni seljak koji mu je pomogao u nevolji i odveo ga kući. Nakon što je princ odveo pticu, dama se probudila jer je s nje skinuta kletva. Nedugo nakon toga ostala je iznenađena rodivši sina. U bajkama je posve uobičajeno da se usnula dama probudi iz vječnog sna ili nakon što je razbijen zli urok. Uz pticu pjevicu i čarobne predmete ovo je još jedna pojava nestvarnoga u ovoj bajci (Němcová, 2012; Matičević, 1997).

Nakon sedam godina sin je pronašao papirić koji je princ onoga dana ostavio i princeza je konačno saznala ime oca i odlučila ga potražiti. Slijedila je njegov put nailazivši na tri čarobna predmeta koja je ostavio u selima kuda je prolazio. Kada ga je konačno pronašla oprostila mu je sve te je mačem smaknula njegovu dvojicu braće. Kralj je bio oduševljen da će mu se najdraži sin konačno vjenčati i da ima unuka. Princ i princeza živjeli su sa svojim sinom sretno do kraja života (Němcová, 2012).

U bajkama Božene Němcové dobar čovjek okarakteriziran je nesebičan, poslušan, marljiv, koristan društvu. Također, dobar čovjek će biti skroman i pametan. Takav je i princ iz ove bajke. On je pomogao trima gradovima protiv neprijatelja, bolesti i gladi, a zauzvrat nije želio primiti novce koje su mu davali naglasivši da ima dovoljno. Također, otplatio je dugove svoje braće i izbavio ih iz zatvora. Treba naglasiti kako je na put krenuo s nesebičnom namjerom da pomogne teško bolesnom ocu. Kada je naišao na mrtvo tijelo, zakopao ga je u skladu s običajem. Za to je bio nagrađen snom koja mu je pokazivala put. Kao dobar čovjek javlja se i lokalni seljak koji mu je pomogao da iziđe iz jame, a zatim ga odveo u svoju kuću da se najede i ugrije. Dobrom čovjeku namijenjena je dobra sudbina pa je tako prinčev otac ozdravio i oženio je voljenu djevojku, a živjeli su dugo i sretno (Ulrychová, 2012).

Zle likove dočeka loša sudbina, a u ovom su slučaju to dva starija brata. Oni su prevarili oca tako što su otišli od kuće obećavši mu donijeti pticu, ali nisu se imali namjere vratiti, a mlađem su bratu ostavili oca na brigu. Sve su novce prokockali i zadužili se kod lokalnih mještana. S obzirom da nisu otplatili sami svoje dugove, uhitili su ih i zatvorili. Nakon što ih je brat izbavio, gurnuli su ga u jamu i ukrali mu pticu. Ocu su lagali da su oni pronašli i donijeli mu pticu te su lagali da nisu vidjeli mlađeg brata. Njihove glave naposljetku je čarobnim mačem odrubila princeza (Ulrychová, 2012).

5.2. *O trima sestrama (O třech sestrách)*

Bajka *O trima sestrama* predstavlja obitelj koja živi u gradu i čiji roditelji imaju tri kćeri. Radnja započinje predstavljanjem obitelji i njihovog načina života. Saznajemo da su dvije najstarije kćeri živjele bezbrižnim životom, dok je najmlađa Anuška morala brinuti o domaćinstvu, kuhati i prati. Kada je u grad došao sajam starije su kćeri zahtijevale da im otac svašta donese, a skromna Anuška zamolila je za neku sitnicu koja stane u šešir. Otac joj je donio nekoliko oraha. Zaplet počinje u trenutku kada Anuški orasi upadaju u bunar dok je punila vodu u kante. Žaba joj pomaže vratiti orahe i govori joj da se unutar svakog oraha nalazi haljina skrojena baš za nju. Anuška joj nije povjerovala, a orahe je skrila u škrinji u svojoj sobi. Žaba koja govori svakako

se ubraja među nestvarne likove, za razliku od Anuške i njene obitelji koji su stvarni (Němcová, 2012; Matičević, 1997).

U nedjelju se cijela obitelj, osim Anuške, uredila i uputila u crkvu. Anuška je morala ostati kod kuće čistiti i kuhati ručak. Pomislila je kako bi htjela barem jednom otići u crkvu. Vjerovala je da je tamo predivno i da će biti blizu Bogu baš kao da je na nebu. Shvatila je da se ne može pojaviti u crkvi u svojim starim platnenim haljinama i počela je razmišljati o onome što joj je žaba rekla. Važno je naglasiti pojavu kršćanskih motiva i narodnih običaja. Božena Němcová je u svojim likovima utjelovila svoju kršćansku vjeru, a to se upravo može vidjeti u ovoj bajci. Anuška vjeruje da će odlazak u crkvu pozitivno utjecati na njenu vjeru i da se tamo čovjek osjeća bliži Bogu. Isto tako, naglašava se i prikladno odijevanje za Crkvu (Němcová, 2012; Hranjec, 2003).

Anuška odlučuje otvoriti jedan orah i unutar njega pojavljuje se srebrna haljina zajedno s odgovarajućim dodacima i cipelama. Odjevena u novu haljinu mještane je ostavila bez teksta, a svi su vjerovali da je riječ o nekoj princezi. Bila je toliko lijepa da je privukla i prinčevu pažnju. Anuška se nakon molitve požurila kući, a obitelj je cijeli tjedan raspravljala o tome kako je princeza bila u crkvi. Sljedeće nedjelje ponovilo se isto. Treće nedjelje Anuški je ispala cipela s nogu kada je trčala prema kući. Princ je tada prišla prosjakinja koja mu je rekla da poznaje djevojku i iz koje kuće dolazi. Ponovno se javlja važnost neparnih brojeva i to ponovno broja tri. Obitelj ima tri kćeri, Anuška od oca dobiva tri oraha u kojima se kriju tri haljine. Odjevena u te haljine, tri nedjelje zaredom odlazi u crkvu (Němcová, 2012; Majstriková, 2019).

Rasplet bajke započinje Prinčevim odlaskom prema Anuškinj kući i tada je pokazao cipelu njenom ocu. Zamolio ga je da dovede svoju kćer da ju proba. Budući da nisu znali o kojoj se od dvije starije kćeri radi, majka je inzistirala da ona odnese kćeri cipelu. U zatvorenoj sobi majka starijim kćerima objasni situaciju i jasno je da će jedna postati princeza. Obje djevojke probale su cipelu, ali nijednoj nije pristajala. Svaki put kad bi princ otišao s jednom od djevojaka, pas bi ga upozorio na prijevaru. Nakon toga, princ je zahtijevao da sve sluškinje isprobaju cipelu, ali ponovno nije pristajala nijednoj djevojci. Princ je uvjeren da postoji još jedna djevojka te napokon nagovori oca da ode po Anušku. Anuška se odlučila urediti prije nego se pojavi pred njim i na sebe je odjenula jednu od predivnih haljina iz oraha i spustila se dolje. Cipela joj je savršeno pristajala i odlučila je poći s princem i postati princezom. Ljute od

ljubomore, dvije najstarije kćeri zahtijevale su od oca da ode u šumu i njima donese čarobne orahe u kojima su haljine. Otac je donio orahe, ali kada su ih Baruška i Dorotka otvorile, iz njih su izgmizale zmije koje su im se ovile oko vrata i ugušile ih. Na njih nije ostalo ni sjećanje, a Anuška i princ bili su jako zaljubljeni i do smrti nisu požalili svoj brak (Němcová, 2012).

Kao i kod bajke *O tri brata*, ovdje su također najstarije kćeri u ulozi zločestih likova, a najmlađa kćer je dobar lik. Obje starije sestre prijevarom su željele postati princezama i žrtvovala su svoja stopala misleći da cilj opravdava sredstvo. Bile su ljubomorne na mlađu sestru koja se svidjela princu. Također, po povratku iz crkve pričale su o predivnoj princezi koju su vidjele i zlonamjerno upitale Anušku je li ju i ona vidjela, znajući da nije bila u crkvi. Kada je Anuška odgovorila potvrdno na njihovo pitanje, zahtijevale su da se posiječe kruška s koje ju je navodno uočila kao i da se ukloni gol na kojem je sjedila kada ju je idući put vidjela. Sudbina koja je snašla najstarije kćeri u skladu je sa stilom pisanja bajki Božene Němcové (Ulrychová, 2012).

S obzirom da su u bajkama Božene Němcové glavni likovi najčešće mještani ili seljaci, plemstvo ima tek sporedne uloge. Tako je i u ovoj bajci glavna junakinja Anuška koja je skromna i dobra. Ona marljivo radi i ne jadikuje, a biva nagrađena predivnim haljinama koje se pojavljuju u orasima. Svojim trudom i radom, kao i skromnošću priskrbila je orahe od oca, a noseći haljine i pozornost princa. Dobrim likovima bit će omogućen zaslužen život pa je tako Anuška postala princezom udavši se za princa (Harits, 2016).

U ovoj bajci važni su i kršćanski motivi koji se javljaju. Spominje se uređivanje nedjeljom za odlazak u crkvu na svetu misu. Također, svaki put kada je Anuška izlazila iz kuće, poškopila se svetom vodicom, prekrižila i zamolila anđela čuvara da pazi na njen dom. Anuška je iz kuće izlazila da ode u crkvu na misu, a tamo se redovito molila (Hranjec, 2003).

5.3. *O zlatnom kolovratu (O zlatém kolovrátku)*

Na samom početku radnje predstavljena je siromašna majka koja ima dvije kćeri blizanke. Blizanke si izgledom jako nalikuju, ali karakterom nimalo. Majka preferira stariju sestru Zlobohu koja je sebična i zločesta. Mlađa sestra Dobrunka morala je

kuhati, čistiti i brinuti o domaćinstvu, a slobodno je vrijeme koristila za tkanje košulja i haljina na kolovratu. Živjele su u oskudnoj kućici u zabačenom dijelu šume gdje nitko iz grada nije zalazio. Zaplet započinje kada Dobrunka jednog dana čuje topot konja i vidi da se ispred kuće zaustavio mladić odjeven poput lovca iz grada, a zamolio ju je za malo vode. Dobrunka mu dađe vode, a on joj u znak zahvale pod jastuk stavi vrećicu punu zlatnika. Obeća joj da će se i sutra vratiti. Te večeri Dobrunka je sanjala da je s mladićem na gozbi koji ju je zagrlio kada su se odmaknuli od mnoštva. U tom trenu pojavila se crna mačka koja mu je kandžama dohvatila srce i krvlju pošpricala njenu bijelu haljinu. Probudila se u panici i nije spavala ostatak noći. Sljedećeg dana mladić se pojavio kako je i obećao. Ponovno ju je zamolio za vodu, a ona mu je na njegov nagovor ispričala svoj neobični san. Mladić zaključi da joj se san može lako ostvariti, sve do dijela s mačkom i tada ju je zaprosio. Obećao joj je da će se vratiti po nju kada odjene vjenčanicu. Novac koji je mladić ostavio dan ranije potrošen je većinom na Zlobohu. Dobrunka si je sašila vjenčanicu i poslala sa svojim proscem. Poručio joj je da sutra ide u boj i da se danas moraju vjenčati što su i učinili. Kada ju je mladić poveo kući svi su stajali ispred dvorca i pozdravljali princa i novu princezu. Dobrunka se time iznenadila jer nije znala da je on princ (Němcová, 2012).

Majka je bila ljuta jer je smatrala da Zloboha zaslužuje postati princezom. Kada se Dobrunka uputila kući po majku, ona i Zloboha su je dočekale u zamku. Izvadile su joj oči i iščupale ruke i noge. Zloboha se presvukla u njenu haljinu i s majkom uputila na dvor. Dok je princ bio u boju, Zloboha se pretvarala da je Dobrunka. Dobrunku je pronašao starac koji joj je obećao pomoći. S obzirom da su bajke spoj stvarnog i nestvarnog, Dobrunka je ostala živa nakon što su joj iščupani udovi. Fabula bajke do ovog je trenutka bila u svijetu stvarnoga te autorica ovime u bajku uvodi i nestvarni svijet (Němcová, 2012; Matičević, 1997).

Starac je dječaku dao zlatni kolovrat i poslao ga na dvor rekavši mu je da ga smije prodati samo za par očiju. Zloboha je bila opčinjena zlatnim kolovratom te pristaje na ponudenu, iako vrlo neobičnu, cijenu od para očiju. Dječak je starcu donio oči, a on ih je vratio Dobrunki koja je ponovno progledala. Sljedeća dva dana dječak je prodao zlatnu preslicu i vreteno u zamjenu za ruke i noge, a Dobrunka je zahvalna starcu na pomoći. Ponovno se javlja broj tri kao značajan neparni broj. Javlja se u obliku tri

zlatna, čarobna predmeta koji postaju ključ za rasplet situacije (Němcová, 2012; Majstríková, 2019).

U međuvremenu, princ se vratio iz rata i time započinje rasplet bajke. Princ nije uspio prepoznati Zlobohu koja se pretvarala da je Dobrunka. Odlučila je princu pokazati novi kolovrat, ali kada je za njega sjela začuo se glas koji govori da to nije Dobrunka, nego njena sestra i da je ona ubila Dobrunku ostavivši njeno tijelo u šumi. Nadovezujući se na uvođenje nestvarnog svijeta, Němcová je prikazala čarobne zlatne dijelove vretena pomoću kojih se raspliće radnja. Jednom kada je Zloboha sjela za vreteno, njena je laž izašla na vidjelo. Vreteno je preuzelo govor kao ljudsku karakteristiku i pomoću govora je Zloboha razotkrivena (Němcová, 2012; Otčenášek, 2012).

Princ Dobromil požurio se pronaći svoju Dobrunku, a kada ju je konačno pronašao u špilji, ispričala mu je sve strahote koje su joj majka i sestra uzrokovale. Narod je jednoglasno donio odluku da se Zlobohu kazni, dok su Dobrunka i Dobromil s veseljem su dočekani natrag i živjeli su zauvijek sretno (Němcová, 2012).

Ova bajka ima slične motive kao i ona *O trima sestrama*. Ovdje također imamo zločestu stariju sestru i dobru, marljivu mlađu. Mlađa sestra biva nagrađena za svoj trud i požrtvovnost tako što postaje princezom. Već se u imenima likova može zaključiti njihova uloga u radnji. Naime jasno možemo vidjeti korijen dobro u imenima Dobrunka (moglo bi se prevesti kao Dobrotica) i Dobromil. Isto tako kod Zlobohe se jasno iščitava korijen riječi zlo. Njihove sudbine dočekuju ih u skladu s imenima. Dobrunka i Dobromil bivaju nagrađeni sretnim životom, a Zloboha biva kažnjena (Ulrychová, 2012).

Nadalje, ponovno možemo vidjeti da glavne likove imaju seljaci, tj. siromašni. U ovom slučaju to su Dobrunka, Zloboha i starac. Princ Dobromil ima sporednu ulogu jer odlazi u boj i većinu vremena nije prisutan. On služi za zaplet i rasplet radnje te kao Dobrunkina nagrada za marljiv rad i pretrpljene muke (Harits, 2016).

5.4. *O Pepeljugi (O Popelce)*

Ova bajka podsjeća na kombinaciju dviju bajki braće Grimm. Prvi dio radnje sličan je *Ivici i Marici*, a drugi dio samoj *Pepeljugi*. Němcová je bila suvremenica braće

Grimm i ona je obogatila Grimmovu bajku pojavom brojnih sukoba dobra i zla, pobjede dobrog nad zlim kao i zasluženom kaznom ili nagradom (Pintarić, 2007).

Radnja karakteristično započinje u siromašnoj obitelji u kojoj žive roditelji s tri kćeri. Dvije najstarije, Kasala i Adlina, imale su lagodniji život od njihove mlađe sestre Popelke (Pepeljuge). Popelka se brinula o domaćinstvu i obavljala sve poslove te je zbog toga često bila umazana pepelom, ali ona nikada nije jadikovala. Jednog dana, roditelji su zaključili da ne mogu više uzdržavati besposlene kćeri i otac ih je odlučio odvesti u šumu. Zaplet radnje započinje u trenutku kada Pepeljuga čuje cijeli razgovor i odlazi kod tete po savjet. Nakon što ih je otac dva dana zaredom ostavio u šumi, lažno obećavši da će se vratiti po njih, Pepeljuga zajedno sa sestrama pomoću konca i pepela dođe kući, baš kao što ju je teta savjetovala. Trećeg dana otac ih je tog dana poveo još dublje u šumu, a ona je tog dana bacala grah koji joj je teta dala. Kada su se htjele vratiti kući, graha nije bilo nigdje na vidiku. S obzirom da su u bajci glavni likovi siromašni seoski ljudi, dvjema starijim sestrama nije bilo neobično to što ih je otac odveo u šumu pod izlikom da mu moraju pomoći. Štoviše, kada je Pepeljuga znala da ih je namjerno ostavio u šumi, sestre su ga pravdale da je vjerojatno zaboravio što bi im on kod kuće i potvrdio. Sestrama se to nije učinilo čudnim jer je otac morao raditi u šumi i na polju kako bi prehranio obitelj, a vjerojatno u njega ne bi sumnjala ni Pepeljuga da nije načula razgovor svojih roditelja u kojima su jasno iskazali svoje namjere (Němcová, 2012; Hartis, 2016).

Zaputile su se prema obližnjem dvorcu ne znajući da u njemu žive ljudožderi. Starica, koju su zamolile za hranu, isprva ih nije htjela pustiti u dvorac, no pristala je na to da djevojke zauzvrat obavljaju kućanske poslove. Iskoristile su priliku i ljudoždera gurnule u peć kada je pokušavao od Pepeljuge naučiti kako se pravi kruh. Staricu su ubile prilikom uređivanja frizure tako što joj je Kasala sjekirom odsjekla glavu. Ubojstvom obaju ljudoždera završava dio bajke koji podsjeća na *Ivicu i Maricu* te započinje dio koji podsjeća na samu *Pepeljugu* (Němcová, 2012; Pintarić, 2007).

Starije sestre vratile su se uobičajenom ljenčarenju, a Pepeljuga je odrađivala sve poslove. Pročulo se da princ priprema veliku gozbu i da su svi pozvani. Iako je Pepeljuga molila sestre da ju povedu sa sobom, one ju nisu povele pod isprikom da nije dovoljno lijepa da bi pošla s njima. Pepeljuga na podu dvorca pronalazi zlatni ključ i ubrzo otkriva prostoriju sa zlatnim škrinjama. U njima se nalazilo bogatstvo

haljina i svega neophodnoga za kraljevski bal, ali sve je to mogla koristiti samo tri puta. Pepeljuga je tri dana zaredom odlazila na bal i plesala s princem. Sestre bi svakodnevno prepričavale događaje s bala nastojeći Pepeljugu učiniti ljubomornom misleći da nje tamo nije bilo. Pojava neparnog broja tri i čarobnog zlatnog predmeta povezani su. Naime, osim što se broj tri manifestira u broju sestara, javlja se i u trajanju čarolije. Pepeljuga čarobne škrinje može koristiti samo tri puta, a otvara ih isključivo pomoću čarobnog zlatnog ključa. Ključ ima ulogu i otključavanja rješenja njenog problema (Němcová, 2012; Otčenášek, 2012).

Trećeg dana Pepeljuga je izgubila cipelu kada je upala u zamku koju je princ postavio nadajući se da će uhvatiti svoju damu iz snova. Princ je objavio da će djevojka kojoj cipela bude pristajala postati njegovom ženom. Isprobavanjem izgubljene cipele započinje rasplet ove bajke. Kasala i Adlinka isprobale su cipelu koja im nije pristajala, dok je Pepeljuga pristajala savršeno. Pepeljuga je princu ispričala svoju tajnu o blagu te su njih dvoje uzeli sve što su mogli ponijeti. Sestre su također saznale za njeno blago, ali one nisu imale sreće. Nakon što su ih zaskočile crne mačke, svo blago pretvorilo se u obično kamenje. Pepeljuga je povela svoje bolesne i siromašne roditelje da žive na dvoru. Željela im je pokazati odaje s blagom, no kada su došli, nije mogla pronaći vrata, sve je nestalo. Nakon dugo vremena, sestre su priznale što su učinila i tek je tada shvatila zašto više ničega nije bilo. Pepeljuga i princ živjeli su dugo i sretno (Němcová, 2012).

U ovoj bajci također možemo uočiti podjelu dobrih i zlih likova. Dvije starije sestre zli su likovi baš kao i u bajci *O Trima sestrama*. Najmlađa sestra, u ovom slučaju Pepeljuga, vrijedna i je i radišna. Nikada ne jadikuje i pokušava pomoći sestrama u nevolji iako su one nju ne poštuju na isti način. Njezina dobrota vidi se i na kraju bajke, kada poziva roditelje da žive s njima. Iako je od samog početka bila svjesna da ih je otac tri puta pokušao ostaviti u šumi, ona ih je svejedno pozvala k sebi. Pepeljuga dobiva nagradu za svoj naporni rad u obliku blaga za bal i sretnog života s princem. Starije sestre duhovi su kaznili zbog pohlepe. Prvo su ih izgreble crne mačke, a zatim se blago pretvorilo u kamenje. Cijela prostorija zauvijek je nestala. Plemstvo je ponovno u sporednoj ulozi. Pepeljuga i cijela njena obitelj pučkog su porijekla. Ona biva nagrađena za svoj trud, a sestre kažnjene. Němcová svakako nastoji promicati običnog čovjeka koji za svoj trud i rad biva nagrađen (Ulrychová, 2012 i Hartis, 2016).

5.5. *Tri zlatna pera (Tři zlaté péra)*

U ovoj bajci od samog se početka sudaraju dva u potpunosti različita svijeta. Jedan je život bogataša, u ovom slučaju Svatave, a drugi je život siromaha Čestmíra. Iako su likovi Božene Němcové pretežito bili seljaci, rado je dodavala likove kraljevskog porijekla. U uvodu bajke naglašeni su domoljubni motivi zato što Němcová u liku Čestmíra opisuje tradicionalnog češkog seljaka iz tog doba. On živi u kolibi, čuva stado ovaca, pjeva narodne pjesme i plete vijence od cvijeća. Potpuna suprotnost njemu je princeza Svatava koja živi u dvorcu i ne treba raditi da bi se prehranila. Ove dvije suprotnosti odvojene su, ali i na neki način povezane vrtom koji je dijelio Čestmírovu kolibu od Svatavinog dvorca. U vrtu su provodili mnogo vremena zajedno igrajući se i pjevajući pjesme koje je Čestmír poznao (Němcová, 2012; Hartis, 2016).

Svemu tome dolazi kraj kada Čestmíru umre otac te je primoran naći posao i time započinje zaplet bajke. Svatavin otac nudi mu da postane trgovcem poput njega i poveze ga na put sa sobom. Svatava ga je svaki dan čekala, ali otac se vratio bez Čestmíra. Objasnio je svojoj kćeri da je Čestmír morao ostati kod trgovca da izuči zanat i da će se vratiti kada bude spreman što se dogodilo nakon deset godina. Čestmír je prvo posjetio grob svog pokojnog oca, a zatim je u daljini čuo zvuk glazbe. Svatava je sjedila na trijemu i svirala na harfi i pjevala jednu od pjesama koju ju je naučio Čestmír. Osjetili su prisutnost jedan drugoga i pohnuli u zagrljaj nakon tolikih godina. Zatekao ih je Svatavin otac koji se ljutio na Čestmíra i rekao mu da jedan siromašan pastir ne smije dodirnuti njegovu bogatu kćer. Dvije suprotnosti koje su bile deset godina razdvojene ponovno su povezane domoljubnim motivima. Jasno se ističe koliko je Čestmír na trgovačkim putovanjima čeznuo za domom i pjevao o domu i ta ga je domoljubna melodija povezala sa Svatavom (Němcová, 2012; Hartis, 2016).

Kralj je Čestmíru rekao da mora zavrijediti ruku njegove kćeri tako što će mu donijeti tri zlatna pera velike zlatne ptice prije no što lišće na drvećima požuti. Čestmír je odlučio ispuniti obećanje i krenuo na put. U prvom gradu je zatekao ljude koji umiru od bolesti jer je u bunaru nestalo ljekovite vode, a nemaju liječnika jer ga zbog vode nikada nisu trebali. Nije im poznat ni uzrok širenja smrtonosnog smrada iz bunara, ali sigurni su da će zlatna ptica znati odgovore. U sljedećem gradu saznaje da kraljevska

princeza umire zato što je uvenulo stablo zlatnih jabuka. On ponovno obeća da će doznati odgovor od zlatne ptice. Naposljetku dolazi do crnog mora i vidi kako mu se nešto približava. Do njega dolazi brod kojim upravlja vrag. Vrag mu govori da je osuđen na plovidbu morem i da ne zna kako se izbaviti iz te situacije iako je on sam vrag. Čestmír obeća da će mu pomoći tako da dozna odgovor od zlatne ptice. Ovdje se ponovno može uočiti pojava broja tri. Čestmír se susreće s tri problema, a sva tri problema upućuju na zlatnu pticu kao rješenje. Također, javljaju se nestvarni predmeti poput ljekovite vode i stabla zlatnih jabuka. Uz stvarne likove prisutni su i nestvarni likovi poput vraga i zlatne ptice (Němcová, 2012; Majstríková, 2019).

Rasplet bajke započinje u trenutku kada Čestmír kreće put kući i rješava nastale probleme. Vrag ga preveze na drugu stranu obale i Čestmír započinje uspon stijenom i netom prije mraka zalazi u spilju. Uspijeva nagovoriti staricu da ga sakrije od zlatne ptice i da mu pomogne. Zlatna ptica nanjušila je čovjeka u skrovištu, ali starica ga je razuvjerila. Starica je tijekom noći ptici iščupala tri zlatna pera probudivši ga pritom svaki put. Ispričala bi se i pripovjedila mu o navodnom snu koji je zapravo opisivao jednu od situacija koje je zatekao Čestmír. Od ptice su saznali da je pauk zatrovao vodu u bunaru jer mještani nisu prinosili žrtvu bogovima. Nadalje, princeza je zakopala kosti mrtvog djeteta ispod stabla i ne smije se udati za voljenog mladića, dok vrag može pomoći sam sebi tako da pronađe osobu koja će umjesto njega voziti brod. Čestmír se uputio kući. Vragu je rekao da zna način na koji će si pomoći, ali rekao mu je za to tek kada je iskočio s broda da ne bi završio na mjestu vraga. Ponovno se zaustavio u prva dva mjesta i pomogao mještanima kako je i obećao. Pred Svatavin dvor došao je i sa svojim gospodarom, trgovcem koji ga je obučavao. Prepustio mu je svu imovinu, a Svatavin otac ispoštovao je dogovor. Čestmír je za tri zlatna pera dobio Svatavinu ruku. On je sada bio bogat trgovac zahvaljujući zlatu koje je dobio u znak zahvale od kraljeva kojima je pomogao u gradovima. Svatava i Čestmír živjeli su sretno, a svojoj je djeci često pričao priču o pastiru koji je pomoću tri zlatna pera našao sreću (Němcová, 2012).

U ovoj bajci, kao i kod bajke *O tri brata* javlja se motiv putovanja. Na tim putovanjima traže čarobnu pticu koja će riješiti njihove probleme. Na tom putu glavni junaci iskazuju svoje najbolje osobine tako što nesebično pomažu drugima oko sebe. Pomažu narodu protiv gladi i bolesti. U obje bajke oni su nagrađeni sretnim životom

za svoj požrtvovni rad i nesebičnost. O Čestmírovim osobinama govori i njegovo ime koje bi značilo onaj koji osjeća, traži mir (Ulrychová, 2012).

5.6. Vragov šogor (*Čertův švagr*)

Radnja bajke započinje opisom Petrovog života gdje Petr ostaje bez roditelja i živi s maćehom. Ona mu nije dala ništa od njegovog obiteljskog nasljedstva i živio je oskudno. Petr je to sve otkrio, uzeo dio nasljedstva i napustio dom. Maćeha ga je optužila za krađu, a za kaznu su ga odveli u vojsku. Petr je mrzio vojsku i treninzi su bili naporni i teški te koristi prvu priliku za bijeg. Bijegom iz vojske započinje zaplet bajke. Petr je pješao do svog rodnog mjesta te se na tetinoj farmi presvukao i najeo. U obližnjem gradu pokušao je pronaći posao te se lokalnom seljaku predstavio kao umirovljeni vojnik. Seljak ga je promotrio jer nije vjerovao da tako mlada osoba već može biti u mirovini. Zaključio je da od njega neće imati prevelike koristi i poslao ga k vragu. Sljedeće dvije molbe prošle su jednako neuspješno te su ga svaki put poslali k vragu. Petr je svoju nedaću ispričao gospodinu kojeg je sreo i spominje mu kako bi rado otišao k vragu u pakao ako bi to značilo da će dobiti posao. U tom trenu gospodin se pretvori u vraga i dogovorili su posao. Ovdje se također javljaju neparni brojevi. Petr je imao tri glavne zadaće u obavljanju posla u paklu. Morao je ispod kotlova stavljati određeni, neparni broj cjepanica, paziti da se vatra nikada ne ugasi i nipošto nije smio pogledati što se nalazi u kotlovima. Također, broj sedam predstavlja godine Petrovog dogovorenog rada u paklu. Isto tako, nestvarni lik vraga prvo se pojavljuje u obliku čovjeka kojeg Petr susreće na ulici te mu ispriča svoje nedaće na što se vrag transformira u svoju pravu ličnost. Petr je za vraga obavljao posao u paklu, a pakao i sam vrag opisani su u skladu s kršćanskim vjerovanjem koje je Božena Němcová često koristila u svojim bajkama (Němcová, 2012; Majstříková, 2019; Hranjec, 2003).

Nakon isteka dogovora, vrag mu je dao punu vrećicu dukata. Kada ih potroši treba samo zaželjati još i oni će se u njoj pojaviti. Petr se u tih sedam godina nije kupao, niti brijao te je izgledao poput vraga. Vrag mu je savjetovao da se predstavi kao njegov šogor. Kada je ponovno kročio među ljude, svi su ga se bojali zbog njegovog izgleda, vjerovali da je on sam vrag. U gradu se ubrzo pročulo da Petr ima novaca i da će ih dati onome tko treba. Njegovu pomoć zatražio je i princ koji nije imao čime platiti

svoje vojnike. Petr je zauzvrat zahtijevao da mora oženiti jednu od njegovih kćeri. Prešutivši kćerima da je već primio novac, rekao im je da se jedna mora udati kako bi spasila svoju obitelj i zemlju. Dvije najstarije kćeri su odbile, ali najmlađa je bila spremna žrtvovati se da pomogne svima. Na dan vjenčanja pred dvorom se zaustavila raskošna kočija, a u njoj je bio predivan mladić Petr. Petr je postao princem, Angelina poput majke svojim podanicima (Němcová, 2012).

Petr dobiva pomoć od samog vraga. Vrag u ovoj bajci nema samo ulogu pomagača, nego i pravednog suca. On se prema svima odnosi u skladu sa zaslugama. Nagrađuje i pomaže Petru koji je bio dobar. Isto tako, saznajemo da su se u kotlovima nalazile duše ljudi koji su bili bezobrazni prema Petru. S obzirom na težinu njihovog zločina, njihove su duše osuđene na trajnu vatru, a o jačini vatre ovisi broj cjepanica koji će izgoriti (Nesměráková, 2020). Ponovno možemo uočiti da dobri likovi bivaju nagrađeni. Petr je živio oskudnim životom i odradio je sedam godina posla u paklu kod samog vraga. Nakon toga i dalje je pomagao ljudima, iako nisu bili ljubazni prema njemu. Vrag mu je dao izdašnu plaću za rad i pomogao mu je da ponovno postane lijep. Isto tako i Angelina, jedina od tri sestre koja se odlučila žrtvovati i udati za Petra. Podanici su je voljeli, a Petr je došao kao lijep mladić za kojeg se udala (Ulrychová, 2012).

U bajci se, u sklopu obiteljskog naslijeđa, spominje majčin prsten koji je Petr uzeo. Taj prsten na sebi sadrži kamen poznat kao Český Granát (Němcová, 2012). Český Granát je dragi kamen poznat još i pod nazivom pirop. Vrlo je poznat i dragocjen u Češkoj kao i izvan nje. Često se koristi za ukrašavanje nakita (Lytvynov, 2011). Pojavljuju se i brojni kršćanski motivi. Likovi u pozdravima često spominju Boga, Isusa i svece. Zaziva se i jedan od najpoznatijih čeških svetaca, sv. Ivan Nepomuk, čiji se kip nalazi na Karlovom mostu u Pragu (Hranjec, 2003).

5.7. *Vrag i Káča (Čert a Káča)*

Na samom početku bajke upoznajemo zlu, četrdesetogodišnju i neudatu Káču. Svake nedjelje išla je na plesnu zabavu u nadi da će ju barem jedan muškarac zamoliti za ples. Rekla je sama sebi da bi i s vragom plesala, samo da barem jednom zapleše s muškarcem. Zaplet započinje kada je jedne večeri stranac zamoli za ples. Pri kraju

večeri stranac se pretvorio u vraga i pokazao Káči svoje pravo lice. Ona mu se objesila oko vrata i on ju je odveo u pakao. Nakon toga nije je se mogao više riješiti. Vratili su se na Zemlju, a on je i dalje hodao s njom obješenom oko vrata i izmoren stigao do ovčara. Zamolio ga je da mu se pomogne riješiti Káče. Pastir preuzme Káču koja ga je odbijala pustiti pa ju odvede do ribnjaka i baci unutra. Vrag mu je zahvalio i obećao da će mu se jednog dana odužiti. Već se u samom početku bajke javlja nestvarni lik vraga koji se nagoviješta u samoj izreci da bi Káča i s vragom plesala ako treba. Pakao i vrag ponovno su opisani u skladu s kršćanskom vjerom. Uz nestvarni lik vraga prikazani su stvarni likovi Káče i pastira (Němcová, 2012; Hranjec, 2003).

Zemljom u kojoj je živio ovčar vladao je mladi princ koji je bio izuzetno rastrošan, a on i njegovi upravitelji ubirali su bezobrazno velike namete od siromaha. Nitko se nije smio suprotstaviti prinčevim željama. Jednog je dana, iz čiste dosade, pozvao astrologa na dvor i od njega zahtijevao da pročita zvijezde te kaže sudbinu njega i još dvojice najbližih upravitelja. Astrolog je bio zgrožen njihovom sudbinom, ali na nagovor princa svoja je saznanja podijelio s njima. Predvidio je da će sudnjeg dana po dvojicu upravitelja doći vrag i odvesti ih u pakao. Isto tako, kada bude puni mjesec vrag će se vratiti po princa i uzeti ga sa sobom u pakao da se pridruži preostaloj dvojici. Princ se razljutio, prozvao ga lažljivcem i zapovjedio da ga stave u zatvor. Svejedno je postupio oprezno i zatvorio svih u dvorac da vrag ne može ući i odvesti ih. Princ je promijenio svoj način ponašanja i usmjerio se na pravi put, a za to vrijeme ovčar nije znao što se događa na dvoru. Němcová uvodi likove plemićkog porijekla koji su prikazani negativnim osobinama i predviđa im se nesretna sudbina, što se podudara s jednom od glavnih karakteristika njenih bajki (Němcová, 2012; Ulrychová, 2012).

Jednog dana pred pastirom se ponovno pojavio vrag i ispričao mu što točno mora učiniti, to je način na koji će mu se odužiti za pomoć. Kada prođe četvrt mjeseca neka se uputi prema dvorcu gdje će biti mnoštvo ljudi. Kada se prekine krik, vrata dvorca će se otvoriti, a vrag će izaći s upraviteljem. Ovčar mu tada mora prići i reći mu da ode jer će ga u protivnom snaći zlo. Vrag mu obeća da će ga poslušati i otići te naredi ovčaru da za svoj uspjeh zatraži naknadu od dvije vrećice zlatnika. Rekao mu je da će se vratiti po princa kada bude puni mjesec i ako ga želi spasiti, tada mora sebe predati umjesto njega i poći u pakao. Rasplet započinje prvim dolaskom vraga, a ovčar je učinio kako je vrag od njega tražio i dobio tražene zlatnike. Princ ga je zamolio da

pođe umjesto njega, ali ovčar je tražio od njega da bude uzoran princ i da ne izrabljuje narod. Stigao je puni mjesec, a princ je strahovao jer nije znao hoće li dočekati ovčara ili vraga. Tada mu na vrata dolazi vrag i govori da mu je vrijeme isteklo i da mora poći u pakao. U posljednji tren dolazi ovčar i govori vragu da mora otići jer će ga snaći zlo. Vrag se naljuti na ovčara jer nije želio poći s njim umjesto princa. Ovčar mu odgovara da nije riječ o princu, već o vragu samome. Naime, lagao je vragu da je Káča živa i da ga traži te da zato mora pobjeći. Vrag je u strahu pobjegao u pakao i ostavio princa na miru. U znak zahvalnosti, princ je ovčara imenovao svojim savjetnikom i živio je ugodnim životom. Ovčar nikada nije bio rastrošan, a zlatnike koje je primio kao naknadu iskoristio je kako bi pomogao siromašnom narodu. Uz motiv pojave vraga, javlja se sklapanje dogovora s vragom. Vrag će pomoći liku, u ovom slučaju pastiru, ali uvijek će zahtijevati nešto zauzvrat. S obzirom da je Božena Němcová u svojim bajkama rado veličala likove pučkog porijekla, upravo je pastiru dala mogućnost pobjede nad vragom (Němcová, 2012; Nesměřáková, 2020).

Iako su u naslovu bajke spomenuti likovi vraga i Káče, pastir je također jedan od likova koji igra ključnu ulogu u ovoj bajci. Upravo je pastir taj koji može nadmudriti vraga. Vrag u ovom slučaju nije svemogući vladar pakla, već i lik kojeg se lako može prevariti. Baš je zato pastir glavni lik, predstavnik ljudskog svijeta. Pastir je živio u oskudici na selu i pristao je pomoći vragu. Također, odlučio je pomoći princu, a kasnije je zlatnicima pomogao narodu. Važno je napomenuti da ovčar namjerava prevariti vraga i u tome uspijeva. Káča je na početku okarakterizirana kao zločesta i svadljiva te na kraju završava na dnu ribnjaka. U ovoj bajci Němcová je kombinirala tadašnji narodni jezik s izrazima koji su bili karakteristični za doba u kojem je autorica stvarala. Ova bajka specifična je zato što glavni junak, ovčar, nije u potpunosti dobar ni loš. Iako je on učinio mnogo dobrih djela poput pomaganja siromašnima, on je ipak Káču bacio u ribnjak, a vraga je nadmudrio prijevarom. Bajka odražava više stvarnih iskustava, događaja i odnosa u društvu (Nesměřáková, 2020). S obzirom da je pastir glavni junak ove bajke, možemo uočiti da on svejedno biva nagrađen za svoja dobra djela pa je, shodno tome, imenovan za prinčevog savjetnika. Ponovno se radi o liku pučkog porijekla koji dobije život na dvoru. Němcová nastoji pokazati da je vođa pučkog porijekla puno empatičniji od vođe aristokratskog porijekla zato što je i sam bio u istim problemima kao i njegovi sumještani, a princ ne poznaje ništa osim raskoši.

Zato opisuje da je ovčar dvije vrećice zlatnika iskoristio da pomogne narodu i nije bio rastrošan. Isto tako, tražio je od princa da promijeni svoje ponašanje i odnos prema podanicima. Ovčar se izborio za prava naroda, baš kao što je i Božena promicala preporodne ideje u svojim djelima i životu (Ulrychová, 2012).

5.8. *O bistroj princezi (O chytré princezně)*

Na početku bajke upoznajemo Bořeka i Jiříka, obrtnike koji putuju svijetom te dolaze ispred jednog lijepog zamka i u vrtu ugledaju predivnu princezu. Jiřík je izjavio da on u svom životu želi imati tu princezu i da bi čak i vragu dušu dao samo da je njegova. Otišli su na počinak, ali Jiřík nije mogao zaspati i odjednom se pojavi čovjek u zelenom. Njemu kaže da je najbolje u životu biti bogat, ali čovjek u zelenom odgovara da je sve samo stvar volje. Tada mu kaže i za princezu i da bi dušu dao vragu. Zaplet započinje u trenutku kada se čovjek u zelenom predstavi kao vrag i kaže Jiříku da će mu ispuniti njegove želje. Dogovorili su se da će imati vrećicu sa zlatnicima koja se nikada neće isprazniti, da će biti princ i da će oženiti princezu koja će se u njega zaljubiti. Jiřík je sporazum potpisao krvlju i vrag je obznanio da će doći po njegovu dušu nakon dvadeset godina. Nakon petnaestak minuta njegove su želje postale stvarnost, imao je zlatnike, konje i sluge te se uputio prema dvorcu prije nego se Bořek probudi. Stigavši u dvorac, Jiřík se predstavio kao kralj jedne zemlje i zatražio prijem kod kralja. Princeza se zaljubila u njega na prvi pogled te je zamolila oca da Jiřík ostane kod njih neko vrijeme. Ubrzo nakon toga izjavili su međusobnu ljubav, vjenčali se i Jiřík je postao kraljev zamjenik te nakon kraljeve smrti Jiřík je preuzima vladavinu. U bajci se javlja nestvarni lik vraga koji se na početku javlja u obliku čovjeka. Ostali likovi su stvarni, a oni uključuju trgovce Bořeka i Jiříka te kraljevsku obitelj. Navodi se krvlju potpisan sporazum s vragom koji, kao svaki drugi, ima svoju cijenu (Němcová, 2012; Nesměráková, 2020).

Dvadeset godina živjeli su sretno, a nakon isteka roka posjetio ga je vrag i upozorio da mu je vrijeme isteklo. Jiřík ga na to moli da mu dozvoli da ostane još tri dana. Vrag mu to dozvoli i obeća mu ispuniti tri želje. Prvi dan princeza je zaželjela da se iz vrta pruža pogled koji blokira stijena. Kada je ujutro stijena nestala, ona je posumnjala da je Jiřík u nekom dogovoru s vragom. Sljedeći dan odlučila je to dokazati pa je zaželjela

vrt u punom cvatu, ispunjen cvijećem iz svih dijelova svijeta. Idućeg jutra probudio ih je miris cvijeća. Princeza je tada natjerala Jiříka da joj prizna u kakvom je dogovoru i koliko mu je vremena preostalo. Jiřík joj sve ispriča, a zatim ga princeza zamoli da večeras vraga pošalje njoj i da će mu ona izreći želju. Te večeri Jiřík postupi prema želji svoje žene. Princeza mu je rekla da joj prvo iščupa tri vlasi kose tako da ju ne boli previše. Odlučila mu je oprostiti što ju je ipak zaboljelo. Nakon toga naredila mu je da joj izmjeri duljinu kose i da ju produlji za dva lakta. Vrag nije znao što učiniti pa je pokušao potražiti pomoć. Shvatio je da će se kosa uništiti pokuša li bilo što s njom i da ništa ne može učiniti, tj. ne može ispuniti njenu želju. Vrag je morao osloboditi Jiříkovu dušu. Jiřík je ostao živjeti sa svojom suprugom i djecom, a princeza je znala da će svojim potezom nadmudriti vraga. Živjeli su sretno i zajedno do svoje smrti. Neparni broj tri simbolizira broj dana koji vrag odluči pokloniti Jiříku uz dodatne tri želje koje će mu ispuniti. Također, uz tri želje krije se i treći zadatak pomoću kojeg je princeza nadmudrila vraga željevši da joj iščupa točno tri vlasi kose i zadala mu zadatak za koji je znala da ga neće moći izvršiti (Němcová, 2012).

Srž ove bajke čine tri glavna lika: Jiřík, princeza i vrag. Princeza je zahvaljujući svojoj lukavosti spasila supruga Jiříka od pakla. Jiřík je pučanin, trgovac koji potpisuje sporazum s vragom kako bi osvojio srce princeze. Lik vraga ima važnu ulogu u ovoj bajci. On se pojavljuje kao lik koji ima apsolutnu moć nad čovječanstvom. Sklapa ugovore potpisane krvlju i nakon dogovorenog broja godina vraća se prikupiti dušu koja mu pripada. Vrag je uvjeren u svoju nepobjedivost da Jiříku nudi dodatna tri dana i tri zadatka, odnosno želje koje će mu ispuniti. U suprotnom, mora poništiti ugovor i osloboditi njegovu dušu. Ispostavlja se da vrag nije nimalo nepobjediv kakvim se predstavlja, a nadmudruje ga žena. Ova bajka potječe iz usmene narodne književnosti. Povremeno je korišten dijalekt i jezik koji se danas smatra pomalo zastarjelim (Nesměráková, 2020).

Za razliku od većine bajki, ovdje glavnu ulogu ima ženski lik. Uobičajeno je da muški likom svojom snagom svlada problem i spasi damu. Princeza je, u ovoj bajci, ta koja spašava svog supruga od paklene sudbine. Spašava ga svojom lukavošću i pameti. Pokazuje nam da nije uvijek potrebna sila da bi se svladao neprijatelj ili neki nepremostivi problem. Ona ispada heroína ove priče. Zbog njene lukavosti i pameti vrag ispada u potpunosti besmislen kao i cijeli pakao (Nesměráková, 2020).

Jasno se može vidjeti da Němcová u svom djelu promiče feminizam. Pomoću lika princeze želi poručiti da su žene jake i pametne, da se mogu izboriti za svoje želje. Ženski lik pokazuje jačim od samog vraga i cijelog pakla za kojeg se tvrdi da je nepobjediv i da je njegova kontrola nas smrtnicima apsolutna. Princeza je prikazana kao inteligentan lik. Također, osjetila je da nešto nije u redu sa njenim suprugom i da on izbjegava odgovor. Sama je shvatila da je imao ugovor s vragom, a ispunjenje želja bilo joj je samo kao dodatan dokaz priči koju joj je na kraju ispričao Jiřík (Thomas 1997).

5.9. *Princ Bajaja*

Na samom početku ove bajke saznajemo da je kralj otišao u rat. Za vrijeme njegove borbe u sedmogodišnjem ratu, žena mu kod kuće rađa blizance. Stariji sin bio je snažniji, a mlađi je zahtijevao stalnu pažnju majke. Nakon sedam godina kralj se vratio kući i upitao majku koji je od dvojice sinova stariji. Majka je gajila simpatije prema mlađem sinu pa je njega proglasila starijim. Stariji sin osjećao se poniženim i smatrao je da su njegova prava na nasljedstvo povrijeđena. Tada se o svemu pojavao svom konju koji mu odgovara ljudskim glasom. Stariji sin odluči napustiti dom i zaputiti se u svijet, dok konj preuzima ulogu njegovog savjetnika te time započinje zaplet bajke. Kada su došli do velike stijene, konj je lupio nogom o nju i pojavio se prolaz u stijeni koji vodi do drugog kraljevstva. Konj ga je savjetovao da pođe tamo i da se pravi nijem jer je vjerovao da će se zbog toga kralj sažaliti nad njim i ponuditi mu posao u dvorcu. Za vrijeme svog boravka u dvorcu, mladić je na sve je odgovarao samo s bajaja i zbog toga je zaradio svoje ime, tj. nadimak Bajaja. Volio se družiti s trima kćerima, princezama. Najstarija se zvala Zdoběna, druga je bila Budinka, a najmlađa, ujedno i najljepša od njih tri, zvala se Slavěna. Kralj je bio zabrinut jer su njegovo kraljevstvo napala tri zmaja. Kako bi pokušao smiriti situaciju, obećao im je svoje kćeri za supruge. Bajaja je pošao k svome konju po savjet i tada je od njega dobio škrinju s tri bogate oprave s perjanicama. Svakog dana je Bajaja pobijedio jednog od tri zmaja, ali nitko nije mogao saznati njegov identitet. Zmajeви su imali devet, osamnaest i dvadeset sedam glava. Nakon toga, kralj susjednog kraljevstva objavio im je rat. Kralj je tražio dobrovoljce među vojnicima, vitezovima i plemstvom među kojima je bio i Bajaja. On

je sam pobijedio vođu neprijateljske vojske i osigurao pobjedu. Rasplet bajke započinje kraljevim izvršavanjem obećanja gdje je obećao svoje kćeri onima koji su mu pomogli u ratu. Budući da ih je bilo mnogo više od troje, odlučio je da će svaka kćer baciti zlatnu jabuku s balkona i da će se udati za onoga pored koga se jabuka zaustavi. Dok su prve dvije kćeri osigurale kneza i viteza, treća kćer povukla se u sobu i plakala zato što se jabuka zaustavila pored nijemog Bajaje. U čast zaruka i pobjede, kralj je priredio gozbu na dvoru. Bajaja se obukao u svoje oprave s perjanicama. Slavěna nije znala da se iza te oprave krije Bajaja, a mladić joj je obećao da će doći po nju. Nakon toga, povukla se u sobu i plakala jer se željela udati za heroja u perjanicama, a ne za nijemog Bajaju. On ju je pronašao u njenoj sobi i na Slavěnino oduševljenje otkrio da je on njezin heroj koji ju je spasio od zmaja. Od kralja je saznao da je njegov brat blizanac umro i da je on nasljednik trona u svojem kraljevstvu. Bajaja i Slavěna živjeli su sretno do kraja života (Němcová, 2012).

Ponovno možemo uočiti da glavnog junaka dočeka dobra sudbina zahvaljujući njegovom herojstvu i teškom radu. Unatoč tome što je Bajaja rođen kao princ, on je otišao od kuće i prihvatio ulogu sluge na dvoru. Svoje je poslove obavljao na vrijeme i nikada nije jadikovao. Uz to, još se i pravio da je nijem. Za svoje herojske pothvate, kada je svladao zmajeve, nije tražio nagradu, već je nestao i bio sretan znajući da su princeze sigurne. Svojom je požrtvovnošću i trudom zavrijedio da se oženi najmlađom i najljepšom princezom (Pintarić, 2007).

Stvarnim likovima poput Bajajine obitelji, princeze, njenih sestara i njenog oca pridodani su i nestvarni poput zmajeva te konja koji govori. Iako je konj u početku predstavljen kao stvarni lik, ubrzo saznajemo da on može govoriti što ga svrstava u nestvarne likove (Matičević, 1997).

Kao i kod većine bajki Božene Němcové, ovdje ćemo također uočiti važnost broja tri. Kralj ima tri kćeri, od kojih je, naravno, najmlađa najljepša. Isto tako, ako promotrimo zmajeve vidjet ćemo da ih je također bilo troje. Svaki od njih imao je devet, osamnaest ili dvadeset sedam glava, a svaki od tih brojeva je višekratnik broja tri. Nadalje, spominju se i tri zlatne jabuke kojima je odlučeno koja će se trojica mladića oženiti kraljevim trima kćerima (Ulrychová, 2012).

Bajaji je od samog početka priče nanesena nepravda. S obzirom da je njegova majka počinila grijeh i lagala o tome koji je sin stariji, Bajaji je oduzeto pravo na

prijestolje. Iako je napustio dom, ponovno se suočava s nepravdama. Sam je svladao tri zmaja i pošao u rat. Bajaja je svoje nedaće prebrodio uz pomoć savjeta koje mu je davao konj i koji ga je cijelim putem usmjeravao što mu je i kako činiti. Naposljetku je dobio prijestolje koje mu po rođenju pripada jer mu je brat blizanac umro (Harits, 2016).

5.10. *Dvanaest mjeseci*

Na početku bajke saznajemo da majka ima jednu kćer i jednu pastorku. Maruška, pastorka, morala je obavljati sve poslove u domaćinstvu i majka ju nije voljela dok je majčina kćer Holena po cijele dane ljenčarila i stalno se uređivala. Maruška je bila dobra i marljiva te je uvijek izvršavala sve zadane poslove, uz to svakim danom bila je sve ljepša i Holena to nije mogla trpjeti. Zaplet bajke opisuje majku i Holenu kako Maruški zadaju toliko teške zadatke za koje su bile sigurne da ih neće moći izvršiti. Sredinom siječnja Holena je iznenada poželjela buket ljubičica. Najprije je Maruški, sredinom siječnja, naredila da joj donese željene ljubičice i zaprijetila joj da će ju ubiti ako ih ne donese. Maruška je lutala šumom i pošla ka svjetlu koje je ugledala u daljini gdje je ugledala dvanaestero ljudi koji su sjedili u krugu oko vatre. Oni su predstavljali mjesece u godini. Maruška im je ispričala što radi u šumi i koji je njen zadatak. Upitala ih je znaju li oni gdje može pronaći ljubičice, a na to je Siječanj zamolio brata Ožujka da se pomakne na uzvišeni kamen u krugu, a šuma se tom trenu našla u punom cvatu i snijeg se topio. Maruška je nabrala ljubičice i odnijela ih Holeni iako je Holena je bila sigurna da Maruška neće uspjeti. Idućeg dana Holena se zaželjela šumskih jagoda i ponovno naredi Maruški da joj ih donese ili će ju ubiti. Maruška se ponovno zaputila k dvanaestorici ljudi, a ovog puta na najviši kamen sjedne Lipanj. U šumi u trenu prevlada ljeto, a Maruška nabere punu pregaču jagoda. Na Holenino sveopće iznenađenje odgovara da ih je pronašla u šumi ispod bukve. Trećeg dana Holena naredi Maruški da joj donese rumene jabuke i ponovno joj zaprijeti smrću. Kao i prethodnog dana, ponovno pođe mjesecima i Rujan šumu pretvori u jesenski izgled. Maruška se požuri tresti stablo jabuke i odnese ih kući Holeni. Ovog puta joj odgovara da ih je pronašla daleko u šumi i da ih ima još mnogo. Holeni je prekipjelo i naljuti se na

Marušku zašto ih nije ponijela više i da ih je sigurno putem sve pojela. Majki i Holeni jabuke su bile toliko ukusne da su ih zaželjele još te se Holena ovog puta sama zaputila u šumu po jabuke. Putem je naišla na onu istu dvanaesticu ljudi koji su Maruški proteklih dana pomagali. Kada ju je Siječanj upitao zašto je došla i može li joj pomoći, Holena se ponijela bahato i bezobrazno te ga je uvrijedila. Siječanj je tada zamahnuo svojim maljem i u šumi je počeo padati gusti snijeg, a temperatura se dodatno snizila. Majka je kod kuće bila vrlo zabrinuta za Holenu. Kada se vrijeme naglo pogoršalo, odlučila je da će ju ići potražiti, no zbog predubokog snijega nije mogla pronaći nikakve tragove. Majka i Holena smrznule su se u šumi, a Maruška je za to vrijeme pospremila kuću i nahranila kravu. Kako se idućeg dana nijedna od njih nije vratila kući, Maruška je znala kakva ih je sudbina snašla. Ona je živjela sretno i zadovoljno do kraja života (Němcová, 2012).

Ova bajka pomalo podsjeća na motive iz *Pepeljuge*. Također se radi o zloj maćehi koja svoju kćer voli više od pastorka. Maruška je cijelo vrijeme dobra. Iako su majka i Holena prema njoj izrazito zlobne, ona se i dalje ne spušta na njihov nivo već ostaje dobra u duši i čini dobra djela (Pintarić, 2007).

Ponovno možemo uočiti javljanje broja tri. Maruška je u šumu išla tri dana zaredom. Tamo je naišla na dvanaest mjeseci. Svakog dana na kamen je zasjeo novi mjesec, a taj je bio točno tri mjeseca udaljen od prethodnog. Radi se o Ožujku, Lipnju i Rujnu (Ulrychová, 2012).

Ova bajka također slijedi karakterističnost sudbina dobrih i loših likova. Ovog puta imamo Marušku koja je dobra i požrtvovna. Ona je dobronamjerna i nikada se ne žali na svoje muke. Iako su je Holena i njena majka toliko strašno mučile ona se nije dala pokolebati. Bila je ustrajna u svojim moralnim vrijednostima i nikada im nije poželjela zlo. Čak i kada se posljednje večeri majka i Holena nisu vraćale kući, ona je bila iskreno zabrinuta za njih. Ona biva nagrađena mirnim i zadovoljnim životom. Dobila je kuću i kravu te je mogla samu sebe prehraniti i nitko je nije više maltretirao. Sasvim suprotno doživjele su majka i Holena. Bile su toliko bezobrazne prema Maruški i mučile su je na čovjeku nezamislive načine. Toliko nisu mogle podnijeti njenu ljepotu da su je se htjele riješiti. Holena joj je svaki dan namjerno zadala zadatak za koji je znala da ga neće moći izvršiti. Znajući da je sredina siječnja i da je šuma prekrivena debelim snježnim pokrivačem, naredila je Maruški da joj donese ljubičice koje cvatu

u proljeće, jagode koje sazrijevaju ljeti i jabuke koje sazrijevaju u jesen. Svakog joj je puta zaprijetila da će je ubiti ako ne izvrši zadatak. Posljednjeg dana lakomost joj se obila o glavu jer je sama krenula po još jabuka. Kako bi se dodatno naglasile njene loše osobine, bila je izuzetno bezobrazna prema Siječnju. Zbog svojeg ponašanja i Holena i majka su se smrznule u snijegu (Ulrychová, 2012).

6. ČEŠKE NARODNE LEGENDE

Češke narodne legende dio su češke narodne književnosti i imale su velik utjecaj na stvaralaštvo Božene Němcové. Štoviše, legende su zaslužne i za njeno ime Božena Němcová. Němcová je legende smatrala izuzetno važnima, željela ih je očuvati za sljedeće naraštaje zapisavši ih u svoje zbirke. Legende su joj bile svojevrsna inspiracija za njene bajke, a pomoću njih je željela probuditi češku nacionalnu svijest. Nastojala je potaknuti što više ljudi seoskog porijekla na čitanje, a legende i bajke bile su za to idealne (Šnobl, 2017).

6.1. Legende *O životu starih Čeha (Příchod Čechů, Život starých Čechů)*

Dvije spomenute legende opisuju dolazak Čeha u novu domovinu, na područje današnje Češke Republike i njihov način života. Putovali su s istoka, a vodili su ih braća Čech i Lech. Lech je narod odveo na područje današnje Poljske, a Čech na područje Češke. Čechu, njihovom praocu, svidio se krajolik u koji je došao, okružen planinama, ispunjen livadama i šumama, krajolik kojim protječe rijeka Vltava. Zaključio je da je zemlja pogodna za njihove potrebe i da nema svrhe putovati dalje. Zemlju su nazvali po njemu i on je bio prvi vladar. Opisuje se da su Česi živjeli teškim životom koji je bio ispunjen fizičkim radom. Bavili su se poljoprivredom, uzgojem stoke i lovom. Kuće su gradili od drveta koje su posjekli u šumi. Nekoliko obitelji radilo je na zajedničkim poljima i to im je bio jedini izvor kruha. Ljudi su si uzajamno pomagali i nisu međusobno ratovali. Sagrađili su i prve dvorce. Oni su bili veliki, imali su zidove, jarke i bedeme. Bili su dobro utvrđeni da se mogu obraniti od neprijatelja u slučaju napada (Níkl, 2006).

Možemo primijetiti da se u bajkama Božene Němcové često kao glavni likovi javljaju seljaci. U ovim legendama možemo primijetiti da su se stari Česi bavili jednakim poslovima kao i likovi u njenim bajkama. Njihov rad bio je težak i tako su se prehranjivali. Također, možemo uočiti da, kao i u bajkama, plemstvo nema uvijek glavnu ulogu (Harits, 2016; Runštuková, 2017).

U bajci *O Pepeljugi* obitelj živi u kolibi na selu. Kada otac odvodi kćeri u šumu prvi dan spominje se da on odlazi sjeći drva za ogrjev. Drugi dan odveo ih je da skupljaju borove šišarke, a treći dan da skupljaju suho granje. Bajka *O dvanaest mjeseci* također crpi motive iz ovih legendi. Djevojke s majkom i ovdje žive u kolibi u šumi. Maruška je radišna djevojka baš poput starih Čeha. Brine se o domaćinstvu i o kravici koju imaju. Kada Holena šalje Marušku u šumu zahtijeva da joj donese ljubičice, jagode i jabuke. To se uklapa u opise češke prirode u proljeće, ljeto, jesen i zimu koja prati promjenu mjeseci spomenutih u bajki. Maruška nasljeđuje kuću i nastavlja živjeti seoskim životom. U bajci *Tri zlatna pera* doznajemo da je Čestmír pastir koji čuva ovce te plete vijence od cvijeća. Također, voli pjevati narodne pjesme za vrijeme posla (Otčenášek, 2012). Crpivši iz ovakvih izvora, Němcová doprinosi češkom narodnom preporodu i buđenju nacionalne svijesti. Kod svojih čitatelja želi osvijestiti duh prošlosti i njihovih predaka. Božena Němcová je aktivno upoznavala tradicije i običaje naroda koji se nerijetko spominju i u legendama (Harits, 2016; Runštuková, 2017).

U ovim legendama spominju se slavenski bogovi Perun i Veles. Perun je bio bog groma, munje i zaštitnik poljodjelaca, a stari Česi su ga se najviše bojali. Veles je opisan kao čuvar stada i bog o čijoj je volji mnogo toga ovisilo. Kao niža božanstva i božanski likovi navode se rusalke, vile i vodnici. Neki od njih spominju se u Boženinim bajkama (Nikl, 2006).

6.2. Smrt i pogreb praoca Čecha (Smrt a pohřeb praotce Čecha)

Čech je vladao svojim plemenima gotovo trideset godina. Umro je u osamdesetoj godini i svi su ga oplakivali. Bio je pokopan prema tadašnjim poganskim običajima. Česi su vjerovali da će njegova duša živjeti jednako dostojno njegovom zemaljskom životu. Običaj je bio odjenuti ga u svečano ruho i staviti mu kapu na glavu. Zatim su ga zapalili zajedno s hranom i njegovim oružjem. Njegov pepeo zatim su stavili u spremnik koji su položili u grob i napravili humak (Nikl, 2006).

Božena Němcová u svojim je djelima također implementirala primjere iz poganskog života starih Čeha. Česi su od samih početaka pridavali važnost primjerenom načinu sahrane. Promotrimo li bajku *O tri brata*, vidjet ćemo da je

najmlađi brat na početku puta naišao na mrtvo tijelo nasred zelene livade. Odlučio je pokopati tijelo kako mu i priliči, umjesto da ga napadaju vrane. Napravio mu je grob i položio ga je u zemlju. S obzirom da su Česi vjerovali u to da duša nastavlja živjeti, Božena Němcová u bajci prikazuje duh preminuloga, odjeven u dugu haljinu kako najmlađem bratu pokazuje na srnu. Obraća se bratu i zahvaljuje mu što je pokopao njegovo tijelo i omogućio da njegova duša živi. U znak zahvale dao mu je srnu koja će mu pokazivati put i osigurati mu da pronađe pticu pjevicu. Također, osvrnuo se i na njegovu stariju braću. Oni su ga ignorirali i pošli svojim putem. Upravo zbog toga oni neće moći pronaći zlatnu pticu. Motiv groba javlja se u bajci *Tri zlatna Pera* gdje Čestmíru umire otac. On je pokopan na njihovom posjedu i njegov grob je prvo što Čestmír posjećuje kada se vrati sa svog putovanja (Otčenášek, 2012; Ulrychová, 2012).

6.3. Oldřich i Božena

Ova legenda opisuje kako je Božena Křesinová postala češkom kneginjom. Knez Oldřich preuzeo je češki tron nakon progona Poljaka iz Praga. Imao je mnogo slobodnog vremena i rado ga je provodio u lovu. Tako je jednog dana lovio u dubokoj šumi između rijeka Ohře i Berounke i u blizini potoka je ugledao djevojku koja je prala veš. Oldřich ju je odmah upoznao i saznao da je kćer lokalnog seljaka i da je njeno ime Božena. Otišao je s mišlju da će ona biti njegova žena. Kada se vratio u Prag na Hradčane okupio je vladare i gospodare kojima je objavio da će se oženiti djevojkom koju je njegovo srce odabralo. Opisao je Boženu kao seosku djevojku češke krvi. Rekao je da je krasna i tijelom i duhom te da će postati češkom kneginjom. Kmetovi su također podupirali njegov prijedlog. Oni su jasno istaknuli da je bivša kneginja Libuša također za supruga odabrala seljaka Přemysla. Bilo im je drago da će na vlasti ponovno biti netko seoskog porijekla. Oldřich je Boženinog oca zamolio za njenu ruku i ona je postala češkom kneginjom (Níkl, 2006).

Ova legenda imala je najveći utjecaj na život i stvaralaštvo Božene Němcové. Inspirirana ovom legendom nadjenula si je pseudonim Božena Němcová, umjesto rodnog imena Barbora. O ovoj legendi Božena je raspravljala s Václavom Bolemírom Nebeským u kojeg je bila zaljubljena. Nebesky je sebe usporedio s Oldřichom, a

Barboru Němcovu s Boženom Křesinovem. Němcová je voljela Nebeskog i svidjela joj se njegova interpretacija legende (Otčenášek, 2012).

Němcová je poput Božene iz legende bila seoskog porijekla i češke krvi. Oldřich je u legendi Boženu učinio kneginjom Češke, ali na neki način Božena Němcová bila je svojevrsna kneginja češke kulture i književnosti. Ona je u svojim djelima promicala svakodnevne ljude, najčešće seljake, baš poput Božene Křesinové. Božena je u legendi prikazana kao lijepa, dobra i marljiva. Němcová junake u svojim bajkama karakterizira na jednak način. Glavni junak, a često i junakinja, imat će dobre osobine poput Božene Křesinové i bit će nagrađeni dobrom sudbinom. Takva sudbina često uključuje ulazak u kraljevsku obitelj, što je također slučaj i kod Křesinové. Osobe koje za vrijeme života naprave nešto neobično, kao što je to ulazak u kraljevsku obitelj, pamtit će se kroz povijest i prepričavati u narodu. Baš je tako i Božena Němcová ostala zapamćena kao jedna od najznačajnijih čeških spisateljica (Gavendová, 2015; Hartis, 2016).

U legendi je jasno iskazano da je Božena žena iz naroda i da je narod sretan što je ona na tako moćnoj poziciji. Němcová je također imala važnu ulogu u društvu. Jasno je iskazivala svoje mišljenje i stavove u svojim djelima. Shodno tome promicala je preporodne ideje, tj. ulogu je iskoristila pokušavši osvijestiti narod o vlastitoj prošlosti upravo pomoću bajki i legende koje je pisala. Lik Božene Křesinové kao kneginje i žene češke krvi važan je i za promicanje feminizma u djelima Němcové. Ona je u svojim djelima kod češkog naroda nastojala osvijestiti postojanje takvih ličnosti u češkoj povijesti i nadahnuti nove generacije žena da ne dopuste da se njihova prava zanemaruju (Gavendová, 2015; Kos, 2008).

6.4. *Krokove kćeri (Krokovy dcery)*

Nakon smrti praoca Čeha, Češkom je vladao vojvoda Krok. On nije imao sinove, već tri kćeri. Najstarija je bila Kazi. Ona je poznavala ljekovite biljke i liječila je bolesne. Teta je bila vrlo pobožna. Ona je narod učila vjerskim običajima, pjesmi i plesu. Najmlađa kćer zvala se Libuše. Ona je bila najljepša i najmudrija od svih triju sestara. Libuše je bila dobra sutkinja i imala je sposobnost predviđanja budućnosti. Vojvoda Krok je narod doveo na područje današnjeg Praga. To je učinio nakon što je čuo Libušino prvo proročanstvo u kojem je vidjela visoku utvrdu na crnoj stijeni, koja

se uzdiže iznad šume i srebrne rijeke. Krok je točno na tom mjestu sagradio utvrdu i nazvao ju Vyšehrad. Nakon Krokove smrti narod i plemstvo odlučili su za novu kneginju postaviti upravo Libušu. Svi su poznavali njenu dobrotu i iskrenost (Jirásek, 2011; Nikl, 2006).

Iz ove legende može se jako dobro uočiti važnost broja tri koji igra veliku ulogu u brojnim bajkama Božene Němcové. Jedna od tih bajki je ona *O trima sestrama*. Poput Libuše, najmlađa od triju sestara, Anuška, također je najljepša i na kraju postaje princezom. Motiv broja tri vidljiv je i u orasima. Od oca dobiva tri oraha koja sadrže tri haljine. Tri dana odlazi u crkvu gdje upozna princa. Troje sestara su motiv koji se javlja i u bajci *O Pepeljugi*. Poput svake interpretacije Pepeljuge i ovdje nailazimo na dvije starije sestre koje su zlobne i treću, najmlađu sestru koja je najljepša i radišna. Ona ima na raspolaganju tri škrinje u kojima se nalaze haljine. Na zabavama upoznaje princa koji ju kasnije oženi i ona postane princezom. *Princ Bajaja* je bajka koja također sadrži isti motiv. Kralj ima tri kćeri od kojih je ponovno ona najmlađa ujedno najljepša. Njihova sudbina odlučena je pomoću tri zlatne jabuke kojima su odabrale svoje muževe. Najmlađa je tim slučajem odabrala Bajaju za kojeg se ispostavilo da je princ i ona tako postane princezom. Kralj u bajci *Vragov šogor* imao je tri kćeri. Ovog puta, najmlađa je jedina bila spremna žrtvovati svoju sreću za dobrobit svoje obitelji i naroda. Pristala je na udaju da bi otac mogao primiti zlatnike koje mu je vrag obećao i izbjeći ustanak naroda. Dvije starije kćeri nisu to željele ni pod koju cijenu (Majstríková, 2019).

Nadalje se javlja sličan motiv, samo se ovog puta radi o trojici braće iz istoimene bajke. Ponovno se radi o najmlađem bratu koji je odlučio pomoći bolesnom ocu. Dvojica starije braće pobjegli su pod lažnom izlikom da žele učiniti isto, a zapravo su prokockali novac i zadužili se u jednom gradu. Najmlađi brat uzima tri čarobna predmeta pomoću kojih rješava nedaće koje su snašle gradove kroz koje je prolazio na svom putovanju. Motiv broja tri može se uočiti i kod bajke *Tri zlatna pera*. Kako bi kralj pristao na brak pastiru Čestmíru je naredio da mu donese tri zlatna pera prije no što lišće požuti (Majstríková, 2019).

6.5. O prvoj kneginji Libuši, njenom blagu i o zlatnoj kolijevci (O první kněžně Libuši, jejích pokladech a o zlaté kolébce)

Legenda ponovno naglašava da je Libuše najmlađa od triju sestara i najmudrija. Znala je riješiti svaki spor i postići mir među narodom. Kada nije znala što učiniti, koristila bi svoje vidovnjačke moći. Užasavala se pomisli da bi njenom zemljom jednog dana mogli zavladati jad i bijeda. Zbog toga je pitala bogove gdje može pronaći zlato. Tamo gdje su je bogovi usmjerili, njeni rudari našli bi velike količine zlata. Imala je i zlatnu žabu koja je uvijek skakala točno tamo gdje treba kopati. Zlato je skladištila na tajnom mjestu na Vyšehradu za koje su znali samo ona i njen suprug Přemysl. Nakon njihove smrti ljudi su pokušavali pronaći blago. Najdragocjenijim komadom blaga smatrala se zlatna kolijevka, ali Libuše ju nije sakrila s ostatkom blaga. U toj kolijevci spavala su njena djeca. Kada je posljednje dijete odraslo, jedne je noći uzela kolijevku i stavila ju na padinu koja se prostirala iznad rijeke Vltave. Tada je odblijesak rijeke i zvijezda gotovo u potpunosti obasjao brdo na suprotnoj obali rijeke, mjesto na kojem se danas nalaze Hradčany. Rekla je da će kolijevka ostati skrivena sve dok se na suprotnom brdu ne rodi najmoćniji vladar njenog naroda i zatim ju je bacila u Vltavu. Kolijevka je dugo ostala skrivena, a tada se iz posljednje grane roda Přemyslovaca rodio budući vladar Karlo IV. Kolijevka je rasla zajedno s njim i pretvorila se u krevet za odraslog čovjeka. Nakon njegove smrti, kolijevka je ponovno nestala u dubinama Vltave. Ljudi su pokušavali pronaći Libušinu kolijevku u Vltavi, ali su umjesto nje pronašli samo svoj grob (Jirásek, 2011; Nikl, 2006).

U ovoj legendi jasno se ističe motiv zlata i zlatnog predmeta. Libušina kolijevka posjeduje čarobne moći. Ona ima sposobnost rasti, pojaviti se i nestati. U bajci *O tri brata* također se javljaju tri čarobna predmeta: mač, boca vina i kruh. Mač je mogao poraziti sve neprijatelje, boca vina ozdraviti sve bolesti, a kruh nahraniti svaku glad bez da ga ikad ponestane. Pomoću tih predmeta najmlađi sin uspio je spasiti tri grada od sigurne propasti. Dvije bajke u kojima su jako izraženi motivi zlatnih predmeta su *Tri zlatna pera* i *O zlatnom kolovratu*. Tri zlatna pera igraju sudbonosnu ulogu u bajci jer ih Čestmír mora donijeti kralju ako se misli oženiti njegovom kćeri. Sličnu ulogu imaju i zlatni kolovrat, preslica te vreteno u bajci *O zlatnom kolovratu*. Starac šalje dječaka na dvor da proda spomenute predmete kako bi otkupio princezine dijelove

tijela i pomogao joj. Zlatni kolovrat također je začarani predmet jer na kraju otkriva da se radi o varalici (Otčenášek, 2012).

Libušina se kolijevka na jedan način veže i uz sudbinu češkog naroda. Budući da je Libuše rekla da će se kolijevka ponovno pojaviti kada se rodi najmoćniji vladar Češke, možemo to povezati s motivom tri zlatne jabuke. Tri zlatne jabuke javljaju se u bajci *Princ Bajaja*. Pomoću tih triju jabuka, svaka od triju kraljevih kćeri, odlučuje tko će postati njihovim suprugom. Svaka kćer, bacanjem jabuke, odabrala je prikladnog mladića, uključujući Bajaju, za kojeg se na kraju ispostavlja da je princ i najveći heroj. Zlatni i začarani predmeti često se javljaju u bajkama Božene Němcové i najčešće su oni sredstvo pomoću kojih će se prevladati problem (Majstríková, 2019).

Slika 2: Kip Přemysl i Libuše (*Přemysl a Libuše*) autora Josefa Václava Myslbeka

6.6. Svatopluk i njegovi sinovi (*Svatopluk a jeho synové*)

Svatopluk je bio nasljednik prvog kršćanskog vladara Rostislava. Svoje je Velikomoravsko Carstvo podijelio na tri kneževine. Kada je osjetio da se njegov život približava kraju, pozvao je svoja tri sina da ga posjete. Svakom sinu dodijelio je jednu

od triju kneževina da njome vlada nakon njegove smrti. Želio im je dokazati važnost zajedničke suradnje pa je zato uzeo tri grančice. Grane je svezao zajedno i dao ih sinovima da ih pokušaju slomiti. Nakon što nijedan od njih to nije uspio, svakome je dao samo po jednu granu, ponovno s istim zadatkom. Ovog puta sva trojica su s lakoćom prelomila granu. Otac im je objasnio da će se moći obraniti od neprijatelja ako se budu ponašali poput tri svezane grane. Njih je bilo nemoguće slomiti, tj. moraju si uzajamno pomagati i slušati jedan drugoga. Predložio je da dvojica mlađe braće slušaju najstarijeg. Također im je objasnio da će carstvo propati ako ne budu složni jer će tada svatko od njih postati poput samostalne grane koju su sva trojica slomili. Nažalost, nakon očeve smrti braća su se brzo posvađala i priklanjali su se neprijateljima umjesto da brane carstvo (Nikl, 2006).

Ova legenda može se usporediti s bajkom *O tri brata*. Prvi motiv koji se javlja u ovoj legendi jest motiv trojice braće. Za razliku od motiva triju sestara iz legende o *Krokovim kćerima*, ovdje nailazimo na trojicu braće. Bajka *O tri brata* opisuje trojicu braće kojima je otac također na smrtnoj postelji. Poput braće u legendi, braća u bajci također nisu bili složni. Dva starija brata lažno su obećali ocu da će mu donijeti pticu pomoću koje će ozdraviti, a zapravo su pobjegli i pustili mlađeg brata da se brine za oca. Nadalje, ponovno možemo primijetiti da se javljaju tri predmeta. U legendi tri grane prikazuju sudbinu trojice braće. U bajci su ta tri predmeta čarobni mač, boca vina i kruh. Princeza iz bajke iskoristila je mač s namjerom da ubije dvojicu starije braće. To je učinila zato što je saznala istinu o njihovom ponašanju i neslozi (Majstríková, 2019).

6.7. Sveti Prokop (Svatý Prokop)

Prokop je bio mudar i učen čovjek koji je napustio život u Pragu kako bi pronašao novo mjesto za život koje će mu biti pogodno za rad i molitvu. Naselio se u dubokoj šumi pored rijeke Sázave. Živio je pustinjačkim životom. Posjekao je komad šume i obrađivao zemlju. Živio je od uroda zemlje i šumskih plodova. Iz obližnje spilje je protjerao poganske bogove i ukrotio je vraga. U njegovoj su blizini pronašle sklonište brojne plahe šumske životinje. Jednog dana je knez Oldřich pošao u lov u šumu gdje je Prokop živio. Lovio je srne i jelene te ih je stjerao u kut u blizini visoke stijene.

Kada je htio udariti jelena, između njegovih rogova pojavio se svjetleći križ. Tada se iza jelena pojavio Prokop. Prokop je Oldřichu opisao svoj način života ispunjen teškim radom i molitvom, a zatim mu ponudi vino. Čim je Oldřich okusio vino koje mu je Prokop ponudio, znao je da se radi o svecu. Tada je Oldřich ispunio Prokopovu želju i na tom mjestu sagradio samostan gdje će Prokop moći širiti svoju vjeru. Prokop je bio prvi opat, a misna slavlja održavala su se na slavenskom jeziku. Prokop kasnije biva proglašen svecem (Nikl, 2006).

U ovoj legendi javlja se motiv jelena, a možemo ga povezati sa srnom koja se javlja u bajci *O tri brata*. Plahe životinje, poput srne, nisu se bojale Prokopa. Naprotiv, pronašle su sklonište u njegovoj blizini. U trenutku kada je Oldřich želio udariti jelena ukazao se kršćanski simbol, križ, među njegovim rogovima. Pojavom križa, a kasnije i Prokopa, Oldřich se suzdržao i nije prekršio petu Božju zapovijed koja glasi: „Ne ubij!“ Nadalje, ako promotrimo bajku *O tri brata* vidjet ćemo da se najmlađem bratu srna ukazala tek nakon što je dostojno zakopao mrtvo tijelo (Hranjec, 2003; Otčenášek, 2012).

Veliki se naglasak stavlja na Prokopovu pobožnost, vjeru i molitvu. U bajci *O trima sestrama* opisuje se odlazak u crkvu na misno slavlje. Majka i dvije starije sestre uređuju se i odlaze u crkvu. Anuška odijeva čarobne haljine i također odlazi u crkvu bez znanja ostatka obitelji. Němcová je opisala da se Anuška moli u crkvi, ali da odlazi pred kraj mise da bi se stigla vratiti kući prije majke i sestara da ne saznaju da je i ona bila u crkvi. Anuška je lik koji u bajci živi najskromnije od svih i marljivo radi poput Prokopa. Jednako marljiv lik je i Maruška iz bajke *Dvanaest mjeseci*. Maruška je djevojka odgojena prema kršćanskim načelima. Izuzetno je marljiva i usprkos stalnom maltretiranju i ponižavanju od strane Holene i majke, nikada im nije poželjela zlo. Štoviše, poslala je u nemoguću misiju da Holeni osigura željene ljubičice, jagode i jabuke, znajući da nema šanse uspjeti. Maruška ostaje dosljedna svojem svetačkom duhu do samog kraja što se najbolje očituje u tome što izražava veliku zabrinutost jer se majka i Holena nisu vratile iz šume (Hranjec, 2003; Otčenášek, 2012).

Mise u Prokopovom samostanu održavale su se na slavenskom jeziku. Němcová je u svojim djelima rado veličala češku povijest i njene velikane, a sastavni dio češke kulture je i slavenski jezik kojim su govorili njihovi preci. Bila je aktivna i u crkvenoj zajednici, a ona i suprug željeli su da se u bogoslužbi koristi češki jezik umjesto

njemačkog⁴. Božena Němcová kretala se u krugu književnika i preporoditelja čiji je jedan od istaknutijih članova bio upravo profesor slavenskih jezika Ladislav Čelakovsky (Kos, 2008).

6.8. O graditelju Karlovog mosta (O staviteli Karlova mostu)

Gradnja Karlovog mosta nije bila jednostavna. Most je trebao biti od kamena da bude čvrst i da dugo traje. Zbog toga je graditelj potražio iskusnog pomoćnika. Međutim, sve što bi preko dana sagradili, preko noći bi im uništio vrag. Graditelj je sklopio sporazum s vragom da će njemu pripasti prva živa duša koja prođe mostom kada bude dovršen. Nakon toga, gradnja je tekla dobro. Prije samog otvorenja mosta, postavljena je straža koja treba spriječiti da itko prođe mostom. Graditelj je želio nadmudriti vraga. U toranj na ulazu na most sakrio je pijetla. Vrag je saznao za plan. Pošao je graditeljevoj ženi i uvjerio ju je da se na gradilištu dogodila velika nesreća. Nitko od stražara ju nije uspio spriječiti da prođe ne most. Graditelj pušta pijetla, ali prekasno. Bio je shrvan kad mu je supruga nestala pred očima. Ljudi su noću mogli čuti njenu dušu kako jeca. Jedne noći seljak je prolazio mostom i kada je čuo jecaje poželio je nesretnoj duši radost Božju i vječni mir. Time je oslobodio njenu dušu i omogućio joj odlazak u raj (Nikl, 2006).

Motiv vraga vidljiv je u bajkama Božene Němcové, a neke od njih su *Tri zlatna pera*, *Vragov šogor*, *Vrag i Káča* te *O bistroj princezi*. U bajci *Vrag i Káča*, vrag uzima duše loših dvorjana u pakao. Za razliku od bajke, vrag u legendi uzima dušu graditeljeve žene kao kaznu za pokušaj nadmudrivanja. Što se tiče nadmudrivanja vraga, graditelj ga pokušava nadmudriti tako što je planirao pustiti pijetla da prvi prošeće mostom i da vrag odnese dušu životinje, ali ne uspijeva u svojoj namjeri. Seljak na određeni način uspijeva nadmudriti vraga. On je, zahvaljujući svojoj kršćanskoj vjeri, nesretnoj duši omogućio prelazak iz pakla u raj. Pomolio se za blaženstvo duše. Na taj je način oduzeo dušu koju je vrag uzeo i omogućio joj vječno blaženstvo. Kao i kod bajke *Vrag i Káča*, vraga uspijeva nadmudriti seljak, tj. pastir,

⁴ Česká televize (2021). Božena. Pribavljeno 01.04.2021., sa <https://www.ceskatelevize.cz/porady/11346647457-bozena/218512120070003/>

osoba sa sela, iz naroda. Tu je također vidljivo da nije uvijek plemstvo u središtu radnje. To pogoduje Boženi Němcovoj koja se u to doba pisanjem pokušava suprotstaviti Bachovom apsolutizmu i naglašava češku kulturu i tradiciju. U svojim djelima pokušavala je što više uzdignuti likove narodnog porijekla. Pastir Čestmír još je jedan od narodnih likova koji uspijeva nadmudriti vraga. Vraga upoznaje kako brodom prevozi ljude po jezeru, ali ne zna kako otići s broda jer je osuđen na doživotni rad. Čestmír obećaje da će od zlatne ptice saznati rješenje njegovog problema. Naposljetku se dogovara s vragom da će mu sve ispričati tek kada ga preveze na drugu stranu jezera. Vrag je to učinio, a Čestmír ga nadmudri tako što prvo iskoči s broda, a zatim mu kaže da mora pronaći osobu koja će umjesto njega ploviti brodom. Potrebno je da vrag iskoči na obalu i ostavi čovjeka da plovi brodom umjesto njega. Vrag se naljutio na to što je upravo prevaren od strane običnog pastira. U bajci *O bistroj princezi*, Jiřík je seljak koji sklapa sporazum s vragom kao što to čini i graditelj Karlovog mosta iz legende. Sporazum je potpisan krvlju. Nakon potpisivanja sporazuma i Jiřík i graditelj uživali su želju koju im je ispunio vrag. Obojica su tražili način kako da se riješe vraga i da ne moraju izvršiti svoj dio sporazuma. Za razliku od legende, u bajci princeza nadmudruje vraga. Bajka *Vragov šogor* prikazuje vraga vezano uz posao. Mladić koji traži posao pristaje raditi za vraga, dok u legendi graditelj sklapa ugovor s vragom da mu omogući završiti započeti posao. Likovi u toj bajci su pobožni i njihovi dnevni pozdravi također su kršćanske naravi (Hranjec, 2003; Otčenášek, 2012).

6.9. Neobičan san (*Podivný sen*)

Legenda govori o siromahu koji je imao lijepu djecu, ali nije imao ni novčica u džepu. Svakog dana molio se svetom Ivanu Nepomuku da mu pomogne i da ga izbavi iz bijede. Nakon dugo vremena, taj je seljak doživio posve neobičan san. U snu mu se ukazao sveti Ivan Nepomuk koji ga je poslao na Karlov most te mu je rekao da će pored njegovog kipa pronaći blago. Odmah je otišao na most, ali nakon tri sata traganja za blagom nije uspio pronaći ništa. Naposljetku ga je vojnik upitao što to radi, a siromah mu ispriča svoj neobičan san. Nakon što je čuo priču, vojnik mu se prestao smijati te mu priča o tome kako se i njemu ukazao sveti Ivan Nepomuk. Za razliku od

siromaha, njega je vodio u selo. Na stijeni pored sela trebala su stajati tri križa. Tamo je trebao potražiti posljednju kolibu i pronaći stablo jabuke u njenom vrtu ispod koje se navodno nalazi blago. Obojica su se tamo uputili i pronašli blago nakon što su iskopali jabuku. Razdijelili su ga ravnopravno među sobom i okončali svoje siromaštvo (Nikl, 2006).

U ovoj legendi izražen je kršćanski motiv. Spominje se sveti Ivan Nepomuk koji je jedan od najpoznatijih čeških svetaca. Njegov kip se i danas nalazi na Karlovom mostu, a vjernici ga često znaju dotaknuti za sreću (Vlnas, 1993). Božena Němcová u svojim je bajkama također spomenula svetog Ivana Nepomuka. Njegov lik javlja se u bajci *Vragov šogor* gdje ga zaziva Petrova tetka. Nakon što je Petr pobjegao iz vojske pojavio se na tetkinom pragu u prljavoj odjeći. Tetka ga zaziva u kontekstu iznenađenja, kao što bi se danas reklo: „O moj Bože!“. U toj bajci su jako izraženi i ostali kršćanski motivi. Likovi se pozdravljaju u katoličkom duhu. Petr je nakon bijega bio siromašan te je nakon nekoliko neuspješnih razgovora pristao raditi za vraga. Kada mu je istekao dogovor s vragom, dobio je vrećicu dukata koja se nikada neće isprazniti. Poput seljaka i vojnika iz legende, Petr se također na kraju obogatio i nije više živio u siromaštvu i bijedi (Hranjec, 2003; Otčenášek, 2012).

6.10. O kuli Daliborki (O věži Daliborce)

Ova legenda govori o vitezu Daliboru iz Kozojeda kojeg je kralj Vladislav Jagellovec zatvorio u kulu na Hradčany. Spomenuti vitez bio je prvi zatvorenik u toj kuli te je po njemu nazvana Daliborka, a i dan danas nosi isto ime. Vitez Dalibor bio je voljen od strane naroda i nije mučio podređene. Bio je optužen da je podupirao ustanak protiv vrhovnog viteza Adama Ploskovskog i zbog toga su ga zatvorili u kulu na Hradčany. U kuli je bio usamljen. Bilo je mračno i hladno, a svjetlo je dopiralo samo kroz mali prozor na vrhu kule. Stalno je razmišljao o mogućoj smrti pa je poželio nešto raditi ili svirati. Rado se sjećao slobodnih dana kada je u društvu prijatelja pjevao i plesao. Smatrao je da glazba otvara srce i liječi dušu te je u tom trenu poželio gusle iako ih ne zna svirati. Tadašnji zatvorenici nisu dobivali hranu, već su si ju morali sami osigurati. Daliboru je bilo dozvoljeno prositi pod nadzorom nadređenih. Na taj je način prikupio novac i kupio gusle. Smatrao ih je jedinim prijateljem u najtužnijim trenucima

i svirao je po cijele dane. Ubrzo je naučio melodijom izraziti svoje osjećaje. Što se Dalibor tužnije osjećao, to je melodija bila snažnija. Tamničar mu je predložio da kroz prozor spusti košaru u Jelení příkop kako bi mu Pražani mogli pomoći. Dalibor ga je poslušao pa bi tako svake večeri, nakon što bi odsvirao najtužniju pjesmu, kroz prozorčić spustio košaru. Ljudi su mu donosili novac, jelo, piće i toplu zimsku odjeću. Iako se nadao suprotnome, 1849. godine osuđen je na smrt. Vjeruje se da je vitez Dalibor svirao najljepše pjesme upravo onda kad je osjećao najveću tugu. Narod je to prepoznao i zato su mu pomagali (Nikl, 2006).

U ovoj legendi može se istaknuti motiv glazbe. Dalibor svira narodnu glazbu inspiriranu vlastitom nesretnom situacijom. Tužaljke koje svira na guslama odražavaju njegovu trenutačnu patnju kao i čežnju za nekadašnjim životom. Spominje se da je Dalibor sa svojim prijateljima rado pjevao i plesao. Također, od svih instrumenata poželio je upravo gusle, a one se smatraju narodnim instrumentom. Motiv narodne glazbe javlja se u bajci *Tri zlatna pera*. Pastir Čestmír često pjeva narodne pjesme. Budući da se druži s princezom Svatavom, naučio ju je sve pjesme koje poznaje. Kada je Čestmír pošao na put, Svatava je svakodnevno na trijemu svirala i pjevala pjesme koje ju je on naučio. Jako joj je nedostajao pa je glazbom pokušala umiriti čežnju u srcu. Za razliku od Dalibora, Svatava je bila princeza pa je svirala harfu. Po povratku s putovanja, Čestmír je prvo pošao posjetiti grob pokojnog oca. Dok je bio na grobu začuo je poznate pjesme i shvatio da ih izvodi Svatava. Požurio je pozdraviti svoju voljenu djevojku (Otčenášek, 2012). Němcová svakako naglašava motive narodne kulturne baštine u svojim bajkama jer je željela da se čitatelji mogu lakše prepoznati i poistovjetiti s nekim od likova (Runštuková, 2017).

Dalibor je bio osuđen sam se brinuti o svojoj sudbini dok je bio zatvoren. Tada zatvorenicima nisu davali hranu i morali su ju sami plaćati. Odlučio je prošnjom zaraditi novac za gusle. Nakon što je naučio svirati, pomoću košarice je prikupljao donacije za svoje muziciranje. Na taj se način održao na životu do suđenja, a svi su ga pamtili kao nesretnog viteza koji je svirao najljepše pjesme. U bajci *O Pepeljugi* saznajemo da djevojke žive u siromašnoj obitelji. Poput Dalibora, Pepeljuga je preuzela stvar u svoje ruke. Pobrinula se za sebe i svoje sestre. Dva dana zaredom dovela ih je kući uz pomoć konca i pepela, a treći dan ih je odvela u obližnji dvorac da potraže skrovište. Skovala je plan kako se riješiti ljudoždera i pobrinula se za svoju

sreću u životu. Otišla je na bal i upoznala princa koji se u nju zaljubio (Otčenášek, 2012).

Slika 3: Kula Daliborka i Jelení příkop

7. SUVREMENE ADAPTACIJE BAJKI BOŽENE NĚMCOVÉ

7.1. Ekranizacija Bajki Božene Němcové

Tijekom 20. i 21. stoljeća ekranizirana su neka od najpoznatijih djela Božene Němcové uključujući i bajke. O tome koliko su njene bajke poznate i cijenjene u Češkoj, govori činjenica da polovina svih čeških ekraniziranih bajki dolazi upravo iz njene zbirke Narodne bajke i legende (*Národní báchorky a pověsti*) (Koloc, 2021).

Film pod nazivom S vragom nema šale (*S čerty nejsou žerty*) snimljen je 1984. godine. Režiser filma je Hynek Bočan, a film je snimljen prema predlošku bajke *Vragov šogor*. Djelo se smatra jednom od najuspješnijih ekranizacija bajki tog doba. Uspješnosti filma pridonijela je iskusna glumačka postava koja uključuje Vladimíra Dlougog u ulozi Petra, Evu Kretschmerovu u ulozi Dorote, Karela Heřmánka u ulozi gospodara pakla. Ekranizacija ove bajke jedan je od najomiljenijih čeških filmova, a ljudi ga i rado citiraju. Glavni motivi ovog filma podudaraju se s književnom verzijom Božene Němcové, ali postoji element koji ekranizaciju udaljava od nje. Iako se u verziji koju je napisala Němcová spominje samo Lucifer, u filmskoj verziji javlja se i simpatičan, ali pomalo smotan vrag po imenu Janek. Njegova zadaća bila je Dorotu dovesti u pakao, no ona ga prevari i umjesto toga uzme Petrovu baku Annu. Lik bake zamijenio je lik tetke koja ga dočeka nakon bijega iz vojske. Lucifer ga zbog pogreške naljuti i pošalje ga da ispravi stvar. Umjesto toga, Janek se napije i prijavi u rat. Naposljetku, uz Petrovu pomoć, uspijeva dovesti Dorotu u pakao. Petr i Janek upoznaju se na ratištu i zajedno bježe. Za razliku od bajke, u filmu se Luciferu nije pretjerano svidjelo što Petr radi u paklu i draže mu je bilo ispuniti mu tri želje. Među njima našla se i vrećica s dukatima. Radnja završava jednako kao i književna verzija (Nesměráková, 2020).

Bajka *Vrag i Káča* snimljena je 1970. godine. Režiserka filma je Libuše Koutná, a scenarij je, prema istoimenoj bajki Božene Němcové, napisala Helena Sýkorová. Razlika između filma i bajke javlja se u djelu kada Káča dolazi u pakao. Tamo zatvorenici pakla od nje žele napraviti sluškinju. Káča se izbori za sebe te se ona i Lucifer vraćaju u selo. S obzirom da je Němcová svoje bajke napisala ponajprije za

odrasle čitatelje, u filmskoj verziji Káča se ne utapa u ribnjaku, nego ostaje živa. Time se vodilo računa o dječjoj publici koja gleda film. U filmskoj verziji lik princa zamijenjen je za nešto suvremeniji lik gradonačelnika. Gradonačelnik se ponaša jednako kao i princ u originalnoj verziji. Lik Káče ponovno se javlja. Ciganka joj savjetuje da mora promijeniti svoje ponašanje prema drugim ljudima ako kani pronaći udvarača. Káča se dogovara s pastirom da će nadmudriti vruga. Kao i u književnoj verziji vrag dolazi po princa, u ovom slučaju gradonačelnika, a pastir ga upozorava na Káču. Káča se baca vragu u zagrljaj, a on bježi u pakao ostavivši gradonačelnika na Zemlji (Nesměráková, 2020).

Film *Bistra princeza*, snimljen 1984. godine, temelji se na bajci *O bistroj princezi* koju je napisala Božena Němcová. Snimio ga je Václav Hudeček, a radnja se odvija u dvorcu i dvorskom vrtu. U ekranizaciji bajke sačuvani su glavni motivi, tj. dogovor s vragom, tri zadaće te lukavost princeze. Filmskoj verziji bajke nadodani su likovi blagajnika i dvorske dame iako nemaju značajnu ulogu u razvoju priču. Radnja započinje putovanjem Jiříka i Bořeka. Filmska verzija prikazuje Jiříka kako upoznaje princezu dok Bořek traži posao u dvorcu, dok se u originalnoj verziji obojica odmaraju i ugledaju princezu u daljini. Vrag Jiříku daje samo godinu dana prava na sreću umjesto dvadeset. Najveća razlika vidi se u liku Bořeka. U originalnoj verziji, njegov lik pojavljuje se samo na početku radnje i nema nikakvog utjecaja na daljnju radnju. Filmska verzija prikazuje ga tijekom cijele radnje te se ispostavlja da je on Jiříkov lažni prijatelj te na kraju završava u paklu (Nesměráková, 2020).

7.2. Bajke prilagođene djeci s oštećenjem sluha

Renáta Hlaváčková prilagodila je bajke Božene Němcové za djecu s oštećenjem sluha. Navodi se kako je važna djetetova motivacija za čitanje

Točnije, prilagodila je četiri bajke, među kojima su *Vragov šogor*, *O bistroj princezi* te *Princ Bajaja*. Svaka od ovih bajki obrađena je na jednak način. Najprije nailazimo prikaz bajke u obliku stripa. Ilustracije pomažu djeci pratiti radnju, a tekst je sveden na minimum. Nakon toga slijedi tekstualna verzija. Tekst bajke vrlo je skraćen i pojednostavljen, tj. arhaični pojmovi i izrazi zamijenjeni su suvremenijima

da bi se osiguralo lakše razumijevanje i praćenje. Tekst je također popraćen ilustracijama koje prate radnju. Na kraju bajke nalazi se rječnik manje poznatih pojmova. Iako se radi o riječima koje su i dalje dio aktivnog češkog leksika, autorica ih je istaknula smatrajući da bi djeci mogle biti manje poznate. Stavlja se naglasak i na razumijevanje pročitane teksta. Nakon rječnika nalaze se pitanja za provjeru razumijevanja. Pitanja su postavljena jasno i kratko te autorica navodi stranicu na kojoj se može pronaći ispravan odgovor (Hlaváčková, 2016).

7.3. Televizijska serija *Pohádky Boženy Němcové* (Bajke Božene Němcové)

Krajem 2017. godine Česká televize premijerno je prikazivala seriju pod nazivom *Pohádky Boženy Němcové* (Bajke Božene Němcové). Serija je namijenjena gledateljima dječjeg uzrasta. Prva, od ukupno deset epizoda, izašla je 8. prosinca 2017. godine. Serija je ponovno emitirana u prosincu 2019. godine. U siječnju 2021. godine. Serija je emitirana treći put i to povodom dvjesto prve obljetnice rođenja Božene Němcové. U svakoj epizodi prikazana je jedna Boženina bajka. Narator bajki u svim epizodama je Jiří Dvořák. Iako vidimo glumce koji igraju pojedine scene iz bajke, zanimljivo je to što sav dijalog čita isključivo pripovjedač. Serija je osmišljena tako da pripovjedač ima ulogu čitanja teksta iz knjige, kao što to majke rade djeci prije spavanja, a glumci imaju ulogu ilustracija u knjizi. Svojim pokretima i scenografijom prikazuju radnju, ali ne govore. Ovaj serijal nudi verziju sa znakovnim jezikom koja je prilagođena gledateljima s oštećenjem sluha⁵.

7.4. Opere

Skladatelj Karel Ríšínger skladao je dječju operu *Čertův švagr* (Vragov šogor). Operu je skladao u razdoblju od 1950. do 1952. godine, a kao inspiracija poslužila mu je bajka Božene Němcové. Opera je napisana u pet činova, a libreto za nju je napisao Břetislav Hodek (Nesměráková, 2020).

⁵ Česká televize (2021). *Pohádky Boženy Němcové*. Pribavljeno 10.04.2021., sa <https://decko.ceskatelevize.cz/pohadky-bozeny-nemcove>

Iako se ne radi o suvremenoj adaptaciji, u ovom kontekstu valja istaknuti operu *Čert a Káča* (Vrag i Káča) češkog skladatelja Antonína Dvořáka. Operu je inspirirala istoimena bajka Božene Němcové. Radi se o operi u tri čina, a svaki čin smješten je u različito okruženje. Prvi se odvija u gostionici, drugi u paklu, a posljednji u dvorcu. Premijera ove opere izvedena je 23. studenog 1899. godine. Opera je odmah doživjela veliki uspjeh od strane kritičara, ali i od strane naroda (Vojtová, 2017).

7.5. Audioknjige i knjige s pjesmama

Bajke Božene Němcové adaptirane su u format audioknjiga za djecu. Petr Kostka prikupio je brojne bajke Karela Jaromíra Erbena, Jana Karafiáta, Beneša Methoda Kulde, Františka Bartoša, Adolfa Weniga, Václava Beneša Třebízskog i Božene Němcové te ih je objedinio u dvije audioknjige za djecu. Prva audioknjiga izdana je 23. rujna 2019. godine. Druga je izdana 5. studenog 2020. godine. Ove audioknjige namijenjene su djeci već od četiri godine. Navodi se kako su bajke namijenjene najmlađim slušateljima kao i velikim obožavateljima ovog sjevremenskog žanra. Bajke u interpretaciji Petra Kostke izdane su na CD-u u trajanju od 1 sata i 8 minuta prve audioknjige i u trajanju od 2 sata i 48 minuta druge audioknjige⁶.

Josef Krček je češki spisatelj, glazbenik, skladatelj, pjevač, poznavatelj umjetnosti i muzikoterapeut. On je objavio knjigu pod naslovom *Zpíváme s pohádkou* (Pjevajmo uz bajku). Knjiga je objavljena 6. studenog 2017. godine. U toj knjizi predstavljene su, između ostalih, i bajke Božene Němcové. Svaka bajka sadrži pjesme koje nadopunjuju i povezuju radnju. Pjesme su prikazane i notnim zapisom. Autor navodi da je knjiga prigodna za čitanje, ali i za scenske aktivnosti. Ovakav oblik potiče djecu na muziciranje, pjevanje, plesanje, čitanje i glumačko izražavanje⁷.

⁶ Albatros media (2020). *Pohádkové poslouchání (audiokniha pro děti)*. Pribavljeno 10.04.2021., sa <https://www.albatrosmedia.cz/tituly/66061922/pohadkove-poslouchani-audiokniha-pro-deti/>

⁷ Albatros media (2017). *Zpíváme s pohádkou*. Pribavljeno 10.04.2021., sa <https://www.albatrosmedia.cz/tituly/34181888/zpivame-s-pohadkou/>

7.6. Kazališne predstave

Slovačko kazalište lutaka Bábkové divadlo u Košicama izvelo je lutkarsku predstavu *Čert a Káča*. Predstavu je režirala Petronela Dušová. Predstava je napravljena prema predlošku bajke *Čert a Káča*. Za realizaciju predstave upotrijebljene su marionete. Budući da je predstava namijenjena djeci od tri godine starosti, smatra se da je to izvrsna prilika za uvođenje djeteta u svijet bajki, lutkarskog kazališta, ali i kazališta općenito. U radnji su prikazani likovi vraga, Káče i pastira, a izvedba traje četrdeset i pet minuta⁸.

Predstava naslova *Bajaja* napisana je prema predlošku bajke Božene Božene Němcové, *Princ Bajaja*. Predstava je premijerno izvedena 10. lipnja 2018. godine u češkom kazalištu Divadlo D21 koja je bila medijski popraćena na Praha TV. Ova je predstava također namijenjena djeci od tri i više godina. Koriste se brojni rekviziti i lutke u cilju da djeci bude što interesantnija. Režirao ju je Jakub Šmíd i njeno trajanje je četrdeset i pet minuta⁹.

⁸ Bábkové divadlo Košice (2021). *P. Dušová: Čert a Káča*. Pribavljeno 12.04.2021., sa <https://www.bdke.sk/portfolio-items/p-dusova-cert-a-kaca/>

⁹ Divadlo D21 (2018). *Bajaja*. Pribavljeno 12.04.2021., sa <https://divadlod21.cz/repertoar/bajaja>

8. ZAKLJUČAK

U ovom diplomskom radu analizirala sam deset bajki Božene Němcové i deset čeških narodnih legendi. Cilj ovog rada bio je istražiti motive čeških narodnih legendi koji se javljaju u bajkama Božene Němcové kao i utvrđivanje njihovog položaja u dječjoj književnosti. Rezultati književnoteoretske analize pokazuju da se u bajkama Božene Němcové često javlja motiv broja tri koji potječe iz čeških narodnih legendi i karakterizira broj kćeri vladara Kroka, od kojih je Libuše postala jednom od najpoznatijih čeških kneginja. Također, često se javljaju karakteristični obiteljski odnosi. Roditelj će najčešće imati troje djece, a najmlađe dijete predstavljat će ispravne moralne vrijednosti i ponašanje u društvu. Preostala, starija djeca, bit će obilježena negativnim osobinama te će za svoja nedjela biti kažnjeni. Likovi se nerijetko vežu i uz kršćanske motive. Slijedom toga, najmlađe dijete će biti duhovno najčišće i iskazivat će najveću vjeru. Važno je spominjanje jednog od najpoznatijih čeških svetaca, sv. Jana Nepomuka gdje se dodatno naglašava bogata češka povijest. Motiv zlatnog predmeta i zlatne boje veže se uz Libušinu zlatnu kolijevku. Takvi predmeti imaju ključnu ulogu u razvoju fabule, a pomoću njih se rješava problem koji se u bajci javlja. U bajkama se opisuju i poganski običaji starih Čeha koji su zapisani u brojnim legendama. Naglašavaju se motivi češke kulture poput pjesme i plesa. Vrag se u legendama javlja kao lik koji nudi rješenje problema, a kao takvog preuzela ga je i Božena Němcová. Slijedom svega, može se zaključiti da je Němcová svoja djela uvelike temeljila na češkoj narodnoj književnosti, a to je koristila u svrhu promicanja preporodnih ideja i svijesti o češkom jeziku i kulturi u vrijeme Bachova apsolutizma. Njena djela i danas su obožavana što dokazuje činjenica da postoje brojne adaptacije u obliku filmova, televizijskih serija, audioknjiga, opera, kazališnih predstava i brojnih drugih oblika. Djela Božene Němcové nisu uvrštena u popis školske lektire prema Kurikulumu nastavnog predmeta za hrvatski jezik iz 2019. godine. Budući da se u popisu lektire nalaze bajke braće Grimm, smatram da bi bajke Božene Němcové bilo korisno obraditi nakon obrade Grimmovih bajki. Učenici bi mogli uočiti poveznice između Grimmovih bajki te bajki Božene Němcové, uspoređivati likove i fabulu.

9. LITERATURA

1. Botica, S (1995). *Hrvatska usmenoknjiževna čitanka*. Zagreb: Školska knjiga.
2. Botica, S. (2013). *Povijest hrvatske usmene književnosti*. Zagreb: Školska knjiga.
3. Brožková, L. (2012). *Staré pověsti české a jejich současná zapracování: Old Czech legends and thier current treatment*. Prag: Univerzita Karlova v Praze.
4. Crnković, M. (1990). *Dječja književnost*. Zagreb: Školska knjiga.
5. Dražková, M. (2013). *Traditional Czech and British Fairy Tales- The Most Obvious Analogies: Bachelor Thesis*. Prag: Charles University in Prague, Faculty of Education.
6. Gavendová, P. (2015). *Povídky Boženy Němcové: Diplomová práce*. Prag: Univerzita Karlova v Praze, Pedagogická fakulta.
7. Harits, I., W. (2016). *Rewriting Folktales: Children Literature Context, Adaptation, and Pedagogical Aspects: European and Madura Tales*. U E.O. Pukan (Ur.), H.H. Setiajidi (Ur.), *PROCEEDINGS The 4th Literary Studies Conference "Children's Literature in Southeast Asia"* (str. 130-134). Yogyakarta, Indonezija: Universitas Sanata Dharma.
8. Hlaváčková, R. (2016). *Božena Němcová- Pohádky: Upravené verze pro děti se sluchovým postižením*. Hradec Králové: Univerzita Hradec Králové.
9. Honko, L. (2010). *Metode istraživanja usmenih priča: njihovo trenutno stanje i budućnost*. U M. Hameršak i S. Marjanić (ur.), *Folkloristička čitanka* (str. 349-375). Zagreb: Institut za etnologiju i folkloristiku.
10. Hranjec, S. (2003). *Kršćanska izvorišta dječje književnosti*. Zagreb: Alfa.
11. Hranjec, S. (2005). *Ženski rukopisi dječje književnosti u korelaciji (B. Němcová- J. Truhelka- I. Brlić-Mažuranić)*. *Riječ*, 11 (2), 136-143.
12. Ježek, J. (1881). *Naše hroby: stručné životopisy spisovatelů a umělců českých, jichž těla na hřbitovech pražských odpočívají*. Praha: Storch.
13. Jirásek, A. (2011). *Staré pověsti české*. Horní Bludovice: Carpe diem.
14. Justl, V. (1963). *Nová kniha Boženy Němcové. Česká literatura*, Vol. 11, No. 5 (1963), 436-439.
15. Koloc, T. (2021). *Božena – recenze seriálu i osobní vyznání*. *Kulturní noviny*, Vol. 13 (3), 1-6.

16. Kos, S. (2008). Tri lika Božene Němcové u kontextu češke književne povijesti i kulture. U J. Užarević (ur.), *Romantizam i pitanja modernoga subjekta* (str. 359-374). Zagreb: Disput.
17. Lytvynov, L. A. (2011). On the words used as names for ruby and sapphire. *Functional Materials*. 18 (2): 274–277.
18. Majstríková, K. (2019). *Staré pověsti české - dnešní pohled: Bakalářská práce*. Prag: Charles University in Prague, Faculty of Education.
19. Matičević, I. (1997). *Hrvatske bajke i basne*. Zagreb: Alfa.
20. Nechvátal, B. (1981). *Průvodce vyšehradským hřbitovem: Soupis významných hrobů na vyšehradském hřbitově*. Praha: Správa národní kulturní památky Vyšehrad.
21. Němcová, B. (1863). *Babica: Slika iz češkoga pučkoga života*. Zagreb: Brzotiskom Antuna Jakića.
22. Němcová, B. (2012). *Národní báchorky a pověsti*. Prag: Městská knihovna v Praze.
23. Němcová, B. (1886). *Ženám českým. České květy: Výbor naší lyriky*. Prag: Ed. Valečka.
24. Nesměráková, L. (2020). *Postava čerta v pohádkách Boženy Němcové: Diplomová práce*. Plzeň: Západočeská univerzita v Plzni, Fakulta Pedagogická.
25. Nikl, B. (2006). *Tajemné pověsti české*. Prag: Nakladatelství XYZ.
26. Ondráčková, J. (2013). *Vzdělávání a kariéra v životě českých žen: Bakalářská práce*. Zlín: Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně, Fakulta humanitních studií.
27. Otčenášek, J. (2012). Pohádky a pověsti Boženy Němcové - Adaptace lidových podání. *Český lid*, 99 (3), 299-306.
28. Pandžić, V. (2004). *Hrvatske usmene priče*. Zagreb: Školska knjiga.
29. Pintarić, A. (2007). Bajkoviti svijet Božene Němcové. *Život i škola* 18 (2/2007.), 30-47.
30. Piorecký, K. (ur.). (2006). *Božena Němcová a její Babička: Sborník příspěvků z III. Kongresu světové literárněvědné bohemistiky Praha 28. 6. – 3. 7. 2005 (Vol. 3.)*. Prag: Ústav pro českou literaturu AV ČR, v. v. i.
31. Pátková, S. (2016). Obraz mateřství v 19. století. *AntropoWebzin* 24 (3-4), 113-117.

32. Runštuková, M. (2017). *Božena Němcová jako trvalá i proměnlivá inspirace: Bakalářská práce*. Hradec Králové: Univerzita Hradec Králové, Pedagogická fakulta.
33. Šámal, J. (1972). *Průvodce vyšehradským hřbitovem: Soupis hrobů významných osobností*. Praha: Olympia.
34. Šotolová, T. (2008). *The other life of Božena Němcová: Dissertation*. Prag: Charles University in Prague, Faculty of Education.
35. Težak, D. (2001). *Bajke antologija*. Zagreb: DiVič.
36. Težak, D. i Težak, S. (1997). *Interpretacija bajke*. Zagreb: DiVič.
37. Thomas, A. (1997). Form, Gender and Ethnicity in the Work of Three Nineteenth-Century Czech Women Writers. *Bohemia*, 38(2), 280-297.
38. Ulrychová, M. (2012). *Sociální motivy v pohádkách Boženy Němcové: Bakalářská práce*. Plzeň: Západočeská univerzita v Plzni, Fakulta pedagogická.
39. Vlnas, V. (1993). Jan Nepomucký, česká legenda. Prag: Mladá fronta.
40. Vojtová, V. (2017). *Tvorba Antonína Dvořáka se zaměřením na pohádkové opery*. Plzeň: Západočeská univerzita v Plzni.

Prilozí:

Slika 1: Božena Němcová. Pribavljeno 05.03.2021., sa

https://www.denik.cz/ostatni_kultura/bozena-nemcova-vyroci-200-let-televize.html

Slika 2: Kip Přemysl i Libuše (*Přemysl a Libuše*) autora Josefa Václava Myslbeka.

Pribavljeno 30.03.2021., sa <http://www.praguecityline.cz/prazske-pamatky/sochy-a-sousosi-na-vysehrade-i>

Slika 3: Kula Daliborka i Jelení příkop. Pribavljeno 07.04.2021., sa

https://www.idnes.cz/praha/zpravy/jeleni-prikop-prazsk-hrad-na-dva-vikendy-otevreny.A191023_084704_praha-zpravy_rsr

Tablica 1: Popis djela Božene Němcové. Pribavljeno 05.03.2021., sa

<https://katalog.cbvk.cz/arl-cbvk/cs/index/>